Historikeren

Medlemsblad for Den Norske Historiske Forening

2-3.2012

Innhold

3 Leder. *Kari Aga Myklebost.*

4 Den nye redaksjonen for *Historikeren*. *Redaksjonen.*

5 Referat fra årsmøtet i Den norske historiske forening (HIFO) 2012.

Norske historiedager 2012

7 Selvransakelse under de norske historiedagene. *Vidar Eng.*

10 Sannheten i støpeskjeen. *Astrid Marie Holand.*

12 Unike levninger i Bodø. *Astrid Marie Holand og Lena Ingilæ Landsem.*

16 Prisutdelinger fra HIFO 2012.

18 Fire på konferanse.

Lokallag

21 Tromsøs ølhistorie. *Per Pippin Aspaas.*

25 Klippfisk – mat, kultur, kapital. *Hans Jacob Orning.*

28 Debatt om den arabiske våren. *Ane Bjølgerud Hansen.*

30 Norge og Russland – et asymmetrisk naboskap? *Vidar Bjørnsen.*

35 Quiz og gotisk nøtt.

37 «Det er vi som har slik bedrift». *Magnus Halsnes.*

Debatt

41 En slåsskamp mindre på Møre? *Hans Jacob Orning.*

42 Seniors perspektiv: Sverre Bagge. *Leidulf Melve.*

52 Reisebrevet: Våryr i Glasgow. *Hilde L. Jåstad.*

57 Minneord om Niels Kayser Nielsen. *Anne Svånaug Blengsdalen.*

62 Skoleseksjonen: Vinnere av historiekonkurransen «min familie i historien».

Forside: Utsikt mot Vestfjorden fra Kjerringøy gamle handelssted utenfor Bodø.
(Foto: Lena Ingilæ Landsem)

Den norske historiske forening (HIFO)
Institutt for historie og religionsvitenskap, Universitetet i Tromsø
9037 Tromsø
Kontortelefon: 77 64 67 37 e-post: post@hifo.no

Historikeren kommer ut med fire nummer i året. På grunn av redaksjonsbytte er nummer 2 og 3 slått sammen for 2012. Manusfrist for hefte 4.2012 er 15. oktober 2012. Manuskripter sendes redaksjonen ved redaktøren som vedlegg til e-post skrevet i Word. Annonsepriser (svart-hvitt/farge): 1500/2500 kr pr hel side, 750/1500 kr per halvside.

Grafisk produksjon: Kjersti Hjelmeland Brakstad. Trykk: Hurtig-trykk ISSN 1891-6600

Lederen har ordet

Kari Aga Myklebust, *leder HIFO*

Etter flere års tilhold i Bergen har HIFOs sekretariat og redaksjonen for *Historikeren* flyttet til Tromsø. I Tromsø er vi glade for tilliten, og tar fatt på arbeidet i visshet om at mye solid arbeid er lagt ned i organisasjonen de siste årene og mange rutiner innarbeidet. Vi overtar et ryddig bo.

Arbeidet i det nye HIFO-styret foregår i stor grad i form av videreføring av allerede påbegynte oppgaver. I oktober avvikles det årlige lokallagsseminaret, hvor ett medlem fra hvert lokallag inviteres til samling med faglige innlegg og sosialt samvær. Formålet er å gi lokallagene en arena for å utveksle erfaringer og lære av hverandre, og tilbakemeldingene fra de to tidligere seminarene har vært udelt positive. Vi håper på bred oppslutning om høstens seminar i Tromsø.

På årets Norske historiedager i Bodø overtok Sogndal stafettpinnen som arrangør av neste års konferanse, som vil foregå 3.-5. mai 2013. Til neste år er det hundre år siden innføringen av kvinnelig stemmerett i Norge, og hovedtemaet for konferansen i Sogndal vil være knyttet opp til dette.

Arbeidet med å sikre kontinuitet mellom de nordiske historikermøtene videreføres også. En egen nordisk historikerkomite er i ferd med å se dagens lys, og ambisjonen er at komiteen skal utgjøre en felles hukommelse mellom de nordiske historikermøtene, både når det gjelder konferansenes hovedtema, faglig innhold og den praktiske organiseringen.

En mindre hyggelig nyhet er at publiseringsutvalget i Universitets- og Høgskolerådet nylig vedtok å sette *Historisk tidsskrift* ned på nivå 1 i det nasjonale systemet for vitenskapelig rapportering. Dette ble gjort til tross for en bred høringsrunde i fagmiljøene i regi av Nasjonalt fagråd for historie, som konkluderte entydig med at *HT* burde opprettholdes på nivå 2. HIFO sendte også kommentarer i høringsrunden, og pekte på at *HT* må anses som ledende innenfor sitt felt, på samme måte som en rekke prestisjetunge historietidsskrift med primært nasjonalt nedslagsfelt i andre land. Som publiserings-kanal har *HT* en essensiell rolle i norsk historieforskning; tidsskriftet fungerer som en samlende faglig arena for norske historikere, og blandingen av bidrag fra yngre og mer etablerte historikere sikrer en god rekruttering til faget. En senkning av *HT* til nivå 1 kan ikke under noen omstendig-heter betraktes som et virkemiddel for å få norske historikere til å publisere mer internasjonalt. HIFO stiller seg kritisk til nedrangeringen av *HT*, og vil fortsette arbeidet med å sikre og videreutvikle tidsskriftets kvalitet, i samarbeid med redaksjonen og Universitetsforlaget.

Den nye redaksjonen for *Historikeren*

Historikeren-redaksjonen har nå flyttet til Nord-Norge, nærmere bestemt Universitetet i Tromsø og Universitetet i Nordland. Det er med glede vi overtar stafettpinnen fra Bergen som har gjort en fantastisk jobb med medlemsbladet inntil mai 2012.

Den nye redaksjon har base ved Institutt for historie og religionsvitenskap ved Universitetet i Tromsø og er en blanding av erfarne bidragsytere til *Historikeren* og nye kreative medarbeidere fra historiemiljøene i Tromsø og Bodø. *Vidar Eng* har master i historie fra 2006, er hobbyhistoriker og statsmeteorologpensjonist. Han er den som har vært mest aktiv og har kjent *Historikeren* lengst gjennom sitt verv i HIFO Tromsø. Videre består redaksjonen av tre stipendiater, *Hege Stavseth* fra Universitetet i Nordland, *Astrid Marie Holand* og meg selv, *Lena Ingilæ Landsem,* fra Universitetet i Tromsø. Vedsiden av redaktørjobben for *Historikeren* arbeider jeg på et historiografisk prosjekt om urfolks- og minoritetsforskning ved Universitetet i Tromsø. Både Stavseth og Holand er tidligere journalister, men nå tilsatt som stipendiater tilknyttet prosjektet Norges kyst- og fiskerihistorie. Stavseth arbeider med Kystkvinner i Finnmark i tidlig ny tid, mens Holand undersøker endringer i norsk fiskeripolitikk etter Sovjetunionens fall. *Jan-Tore Berghei,* som er HIFOs nytilsatte sekretær er også med i redaksjonen nå i innkjøringsfasen. Berghei har mastergrad fra Universitetet i Tromsø og har tidligere jobbet ved Norsk Polar-institutt, blant annet med gjennomføringen av Nansen-Amundsen-året 2011. Vi vil takke Bergen-redaksjonen for et fantastisk samarbeid i overleveringsfasen! Erfaringene dere har gjort med *Historikeren* og som dere velvillig har delt med oss, er gode å ha når vi overtar og skal formidle historierelaterte saker til HIFO-medlemmer rundt om i Norges land.

Åpningsnummeret er preget av de norske historiedagene som gikk av stabelen i Bodø 3.-6. mai i år, der hovedtema var «Norsk historieforskning – med ryggen mot havet og verden?» og «22. juli og historiene om Norge». Historiedagene bød på et bredt faglig program, med hyggelige og til dels dristige avbrekk som tur til Kjerringøy og med ribb gjennom verdens sterkeste tidevannsstrøm, Saltstraumen. For øvrig har redaksjonen fått inn mange interessante seminarrapporter fra lokallagene på Nordvestlandet, i Tromsø, og på Østlandet som favner alt fra klippfisk og øl, til den arabiske våren og naboskapet mellom Norge og Russland. Vi oppfordrer lokallagene til fortsatt å sende inn saker, omså bare noen bilder og en kort notis fra arrangementer som finner sted i regi av HIFO.

Til slutt vil vi gratulere og ønske velkommen til alle ny-uteksaminerte masterstudenter som har fått et års gratis abonnement på *Historikeren* og *Historisk tidsskrift.* Vi håper formidlingen og tilknytningen til et nasjonalt historikermiljø vil videreføre og gjenskape deres interesse for det historiefaget representerer.

Med vennlig hilsen redaksjonen

Om Historikeren

Redaksjonen har base i Tromsø. Kontakt redaksjonen på e-post Historikeren@hifo.no
Redaktør: Lena Ingilæ Landsem. Redaksjonsmedlemmer: Vidar Eng, Astrid Marie Holand, Hege Stavseth og Jan-Tore Berghei.

HIFO
Den norske historiske forening

Referat fra årsmøtet i Den norske historiske forening (HIFO) 2012

Årsmøtet ble avholdt på Rica hotell Bodø fredag 4.mai 2012. Møtet ble satt kl. 17.20 og hadde ca 40 deltakere. Alle årsmøtedokumentene var på forhånd gjort tilgjengelige på HIFOs nettsider og utsendt på e-post. I tillegg var trykte kopier av HIFOs årsmelding, arbeidsplan, regnskap, budsjett og valgkomiteens innstilling til nytt styre tilgjengelige på årsmøtet.

Konstituering og godkjennelse av fullmakter, valg av møteleder og referenter.

Leder Dag Hundstad åpnet møtet. Jo Rune Ugulen ble valgt til møteleder. Elise Nicolaisen og Jan-Tore Berghei ble valgt til referenter. Innkallingen til møtet ble godkjent og ingen fullmakter ble meldt.

Årsmeldinger fra lokallagene

Agder, Bergen, Bodø, Nordvestlandet, Rogaland, Sogn og Fjordane, Tromsø, Vestfold og Østlandet kommenterte sine respektive årsberetninger. Lokallagenes årsberetninger er tilgjengelige på HIFOs hjemmeside www.hifo.no.

Det nye HIFO styret: fv. Ingrid Myrstad (kasserer), Hege Stavseth, Lena Ingilæ Landsem (redaktør for Historikeren), Erik Opsahl, Kari Aga Myklebost (leder), Hallvard Tjelmeland (nestleder), Jan-Tore Berghei (sekretær) og Lise Kvande. (Foto: Astrid Marie Holand) Ikke til stedet når bilde ble tatt: Anne Kjersti Jacobsen, Gro Hagemann, Karstein Korbøl, Marthe Hommerstad og Stian Hauge.

Årsmelding fra HIFO-styret

Leder Dag Hundstad gjorde rede for styrets vurdering av året. Årsmeldingen ble godkjent uten merknader. Hundstad benyttet også anledningen til å takke historikermiljøet i Tromsø som tar over HIFOs sentraladministrasjon og redaksjonen i *Historikeren,* HT-redaksjonen, lokallag, prisjuryene og arrangementskommiteen i Bodø. Han rettet også en takk til miljøet i Sogndal, som skal arrangere neste års Historiedager.

Regnskap

Kasserer Halvor Skurtveit presenterte regnskapet. Inntekter og utgifter er jevnt over liknende fjorårets, og HIFOs økonomi er stabil. Medlemskontingentene fortsetter å være foreningens viktigste inntektskilde, mens utgivelsen av *Historikeren* og kostnader til møter utgjør de største utgiftspostene. Regnskapet for 2011 går i overskudd med kr. 36 000. De viktigste årsakene til dette er at annonseinntektene har økt noe, at flere høgskoler og universiteter støttet foreningen i det foregående året og at kostnadene ved drift av kontoret har vært mindre.
Revisorerklæringen ble lest opp og årsmøtet godkjente regnskapet uten merknader.
Til orientering la også Halvor Skurtveit frem regnskap og budsjett for skoleseksjonen.

Budsjettforslag og årsplan

Halvor Skurtveit presenterte HIFOs budsjett for det kommende styreåret og dette ble godkjent av årsmøtet.
Nestleder Kari Myklebost gjorde rede for HIFOs arbeidsplan for det kommende året og denne ble godkjent uten merknader.

Innkomne saker

Det var ingen innkomne saker.

Valg

Hilde Gunn Slottemo presenterte valgkomiteen og redegjorde for komiteens innstilling. Dag Hundstad går ut av styret og vervet som leder. Årsmøtet valgte tidligere nestleder Kari Myklebost til leder med signaturrett for foreningen. Videre går Halvor Skurtveit, Runar Jordåen og Olav Tysdal ut av styret. Disse foreslått erstattet av Ingrid Myrstad, Lena Ingilæ Landsem, Erik Opsahl og Hege Stavseth. Innstillingen ble vedtatt ved akklamasjon.

HIFOs styre for 2012•2013 er som følger:

Leder:
Kari Aga Myklebost, for ett år, til 2013.

Styremedlemmer:
Gro Hagemann, ikke på valg, sitter til 2013.
Hallvard Tjelmeland, opprykk fra vara, for to år, til 2014
Anne Kjersti Jacobsen, gjenvalg, til 2014.
Lise Kvande, gjenvalg, sitter til 2014.
Erik Opsahl, ny, for to år, til 2014.
Lena Ingilæ Landsem, ny, for to år, til 2014.
Ingrid Myrstad, ny, for ett år, til 2013.

Varamedlemmer:
Stian Hauge, ikke på valg, sitter til 2013.
Marthe Hommerstad, gjenvalg, til 2014.
Karsten Korbøl, gjenvalg, til 2014.
Hege Stavseth, ny, for to år, til 2014.
Gunnleiv Hadland, ikke på valg, sitter til 2013.
Karl Erik Haug, ikke på valg, sitter til 2013.

Styret innstilte Hilde Gunn Slottemo, Årstein Svihus og Hilde Sandvik til valgkomiteen. Dette ble vedtatt ved akklamasjon.
Møtet ble hevet kl. 18.05.

Bergen og Tromsø 10.mai 2012.

Elise Nicolaisen Jan-Tore Berghei

Selvransakelse under de norske historiedagene i Bodø 2012

Vidar Eng
HIFO Tromsø/Historikeren

150 norske historikere samlet seg 3.-6. mai i Bodø til de årlige historiedagene, i år arrangert av HIFO Bodø og Universitetet i Nordland. Naturlig nok var de fleste deltakerne fra universitetene, høgskolene og museene. Men ved mitt festmiddagsbord satt det også en tørrfiskeksportør, en nylig pensjonert statsmeteorolog og en lærer i den videregående skole, alle tre med avleverte oppgaver bak seg i emner det hadde vært vanskelig å gjette seg til. Det viser noe av variasjonen innen historikermiljøet.

I år var det to plenumsemner - *Norge etter 22. juli* blir referert til i egen artikkel i dette nummeret, mens emnet om *Norsk historieforskning – med ryggen mot havet og verden?* sprang ut av den mye omtalte kritikken i Norges forskningsråds fagevaluering fra 2008 av norsk «metodologisk nasjonalisme». Først innledet en ikke-historiker: forfatter og samfunnsdebattant Carsten Jensen med bakgrunnen i boka «Vi, de druknede» fra 2006. Dette er en historisk roman om byen Marstal på øya Ærø i tidsrommet 1850-1950. Marstal er Jensens fødeby og Marstal var engang Danmarks nest-største sjøfartsby. Carsten Jensen ønsket å få fram at Danmark engang var og oppfattet seg som en viktig sjøfartsnasjon, blant annet var danske sjøfolk et viktig bidrag på alliert side 1940-45. Sjøfolkene brakte hjem et globalt perspektiv på verden i motsetning til bøndenes avgrensede nasjonalistiske perspektiv. At Danmark som sjøfartsnasjon nå er uteglemt satte Jensen i klar sammenheng med en anti-globaliseringstrend på dansk politisk høyrefløy med utgangspunkt i Dansk Folkeparti. I arbeidet med boka grov Jensen seg ned i historiske kilder, og han leide hus i Marstal for å komme i dialog med innbyggerne. Men Carsten Jensen var på jakt etter gode historier, uten historikerens kildekritikk. I ettertid har romanen skapt en form for bok-turisme i Marstal, og Jensen har merket at boka har bidratt til å viske ut skillet mellom fakta og fiksjon hva gjelder Marstals historie. Han sa med et smil at framtidens lokalhistorikere vil komme til å hate han for det!

I debatten ble det innvendt at sjøfolk kan være både globale og fordomsfulle. Det ble også diskutert om fiskere og sjøfolk har samme perspektiv på verden. Jensen mente for sin del at danske fiskere

Carsten Jensen med sin bestselgerroman "Vi, de druknede" som sjøfolk fra hele Norden har identifisert seg med. (Foto: Per Jarl Elle, Universitetet i Nordland)

var svært religiøse, noe sjøfolkene ikke var. Debatten om forholdet mellom historikere og forfattere av historiske romaner er forøvrig også godt belyst av Paul Knutsen i en debattartikkel i *Historisk tidsskrift* 1-2012. Knutsen drøfter der bl.a. forfatterne Kjartan Fløgstad og Thorvald Steen som begge har skrevet historiske romaner, og som begge har deltatt i debatten rundt dette.

Alf Ragnar Nielssen fra Universitetet i Nordland kom deretter på talerstolen og hadde «Det nasjonale Atlanterhavet – historikernes utfordring» som tema. Havet har vært Norges hovedvei ut mot verden i minst 1000 år, i motsetning til lengre sør i Europa, noe Nielssen mente var neglisjert av norske historikere. Selv har Nielssen siden 1995 vært med i et nettverk med historikere fra ulike land ved Atlanterhavet. Det kan være vanskelig å formidle norske spesialiteter som sjarkfiske og 6 år gamle torsketungeskjærere, men ut av samarbeidet kommer det økt kunnskap om havets betydning for Norge og vår interaksjon med andre land. Debatten etter foredraget viste uenighet både om hvorvidt og i hvilken grad havets betydning har vært uteglemt av norske historikere. Verket om Haugesunds historie ble nevnt som eksempel på havorientert historieskriving.

Christine Smith-Simonsen fra Universitetet i Tromsø bidro så med «Zanzibar, hvor er nå det? Havet og verden i bakspeilet». Ideelt bør historie være globalhistorie siden alt henger sammen med alt, mente Smith-Simonsen. Terje Tvedts arbeid om vannets betydning globalt er et eksempel på at det kan gjøres. Det vi kaller verdenshistorie

En del av forsamlingen under historiedagene i Bodø. (Foto: Jan-Tore Berghei)

har derimot ofte vært svært sentrert rundt Europa og USA i behandlingen av de store oppdagelser, slavehandelen og avkolonialiseringen. Smith-Simonsen nevnte flere eksempler på norsk interaksjon med andre land, som kokosproduksjon i Mozambique, hvalfangst i Sørishavet og Norges forhold til Eritrea. Norge var i 1962 med på å legge Eritrea under Etiopia, senere støttet Norge Eritreas frigjøringskamp, mens Eritreas diktatur i dag sender flyktninger til Norge. I sannhet et tett og variert forhold i løpet av bare 50 år: - I Norge vet vi for lite om resten av verden, noe som skaper frykt og fordommer i en stadig mer globalisert verden. I debatten ble det pekt på at det ikke finnes noen institusjonell oppmuntring til å skrive globalhistorie, så det eneste reelle alternativet til nasjonal vinkling er EU-vinkling som det oppmuntres til av EU med institusjoner og finansiering.

I en delt innledning presenterte til slutt Jan Heiret og Teemu Ryymin prosjektet «På tvers av nasjonale grenser? Norske historikeres tekster og historiografiske tradisjoner» som er en oppfølging av den tidligere nevnte 2008-evalueringens påstand om norsk metodologisk nasjonalisme. Heiret og Ryymin pekte på at nasjonalisme er begrensende, men at grenser uansett må settes i historiske verk og at alle grenser har sin pris. Bindestreks-historikerne fra 1970-1980-tallet (kvinne-historie, arbeiderhistorie og minoritets-historie) prøvde å sette andre grenser i motvekt til den metodologiske nasjonalismen. Men i økende grad har bindestreks-historikerne skrevet seg inn i den nasjonale historien og således bekreftet den metodologiske nasjonalismen. Nasjonalismen er en sterk ramme som forsterkes av ønsket fra både historikere og politikere om at forskningen skal ha politisk relevans. Også det internasjonale publikum ønsker bidrag om norske forhold med den nordiske modellen osv. I debatten ble det framhevet at vi ikke bør avskaffe nasjonale rammer, men klargjøre og revurdere våre rammer. Heiret og Ryymin er forøvrig slett ikke ferdig med sitt arbeid. Mer blir det å høre om dette på neste års historiedager i Sogndal.

Sannheten i støpeskjeen

Astrid Marie Holand
Historikeren

Den nasjonale fortellingen om 22. juli er ikke ferdig skrevet. Det er også for tidlig å konkludere i spørsmålet om hvor varige endringene vi syntes å se i det norske samfunnet etter 22. juli blir, fastslo professor Ola Svein Stugu (NTNU) i avslutningsforedraget for Norske Historiedager 2012.

Et samlet Norge ser ut til å oppleve at 22. juli 2011 var en historisk dag, men hvorfor og på hvilke måter dette har vært viktig, er mer uavklart. I tida som har fulgt, har det foregått en kontinuerlig bearbeiding i norsk offentlighet for å forsøke å forstå og tolke det som skjedde. Historiske perspektiver, argumenter og analogier har spilt en viktig rolle. Disse fortolkingsprosessene var utgangspunktet for Stugus analyse.

Stugu på talerstolen. (Foto: Hege Stavseth)

Stugu pekte på to konkurrerende hovedtolkninger i den sammenvevde prosessen der kollektive minner nå blir formet. Det er ifølge Stugu for tidlig å lukke denne prosessen – vi vet ennå ikke hvordan den autoriserte fortolkningen blir, eller hvem som får makten til å definere den. På den ene siden har vi den politisk-ideologiske tolkningen, oftest fremsatt av dem som hører til på venstresiden i det politiske kartet. Her blir gjerningsmannen representant for et ideologisk budskap, og massakrene i Oslo og på Utøya 22. juli blir dermed politiske handlinger. På den andre siden har vi den psyko-patologiske tolkningen, oftest fremsatt av dem som hører til på høyresiden i det politiske landskapet. Her blir morderen en ensom taper, og handlingene en gal manns verk. Det er ikke vanskelig å forstå at det for begge sider er viktig å markere politisk avstand til gjerningsmannen. Men mens venstresiden kan bruke ham som en politisk fiende, må høyresiden forsøke å vaske seg ren for assosiasjoner til hans politiske budskap – ved å avpolitisere det.

Stugu fikk også god utfylling av to forfattere som tidligere har skrevet om samfunnsmessige effekter og fortolkinger av 11. september-hendelsene i USA i 2001. Den danske journalist og forfatter Carsten Jensen påpekte at vi må være i stand til å gjenkjenne gjerningsmannen fra 22. juli som et barn av vår tid, med en psykopatologi som ligger i vår kultur og cyberverdenens muligheter til å konstruere egne private verdensbilder.

Jensen og Malkenes ved lunsjbordet: drøftingen fortsatte etter at sesjonen var over. (Foto: Astrid Marie Holand)

- Gjerningsmannen er en rad av paradokser – både rasjonell og gal, en ensom politiker, en isolert kollektivist – en vi ikke kan se på og tale om uten å se oss selv i speilet, sa Jensen.

For Danmarks del trakk Jensen paralleller til striden etter at dansk presse trykte karikaturtegninger av profeten Muhammed, der politikere på høyresiden i ytringsfrihetens navn fremmet synspunkter som til forveksling liknet på verdenssynet til gjerningsmannen fra 22. juli.

Litteraturviter og forfatter Simon Malkenes har nylig utgitt boka *Apokalypse Oslo*. Han har studert de religiøse sidene ved gjerningsmannens selvforståelse, der han fremstår som en martyr i det godes kamp mot det onde. Malkenes har parallell-lest gjerningsmannens omfangsrike manuskript med Adolf Hitlers *Mein Kampf*, og analysert retorikken hos begge:

- Det de har felles, er at verdensforståelsen som det politiske prosjektet deres springer ut av, er et apokalyptisk religiøst syn. Det handler om kampen mellom det gode og det onde, om renselse og om endetid.

Slike syn dukker opp fra djupet med jevne mellomrom, ifølge Malkenes. Vi kan følge ei lang historisk linje der hekseprosessene og inkvisisjonen hører med. Malkenes nevner også 1950-tallets sterke antikommunisme i Vesten og høyrepopulismen i Europa etter berlinmurens fall som eksempler. Fellestrekket er at mennesker har søkt enkle svar på komplekse spørsmål i perioder preget av utrygghet og lidelse. «Løsningen» blir å utpeke en gruppe som utgjør den «fienden» som må «utrenskes» for at verden skal bli trygg igjen.

- At dette er grunnleggende elementer i den religiøse fortellingen, sier litt om politikk, ideologi og massebevegelser også i vår tid, selv om dette ofte blir undervurdert i et sekularisert samfunn som vårt, mener Malkenes.

I tillegg til den ideologiske og den psykologiske forklaringsmåten, er den retoriske analysen en tredje vei inn til forståelse av historiske hendelser som 11. september og 22. juli, ifølge ham.

Unike levninger i Bodø

Astrid Marie Holand og Lena Ingilæ Landsem
Historikeren

Under Norske historiedager fikk de besøkende muligheten til å være med på flere ekskursjoner i og rundt Bodø – fra handelsstedet Kjerringøy til malstrømmen i Saltstraumen, byvandringer med ulike tema og et møte med Bodøs militære historie. På disse turene ble gjestene også presentert for enkelte historiefaglige nyheter.

Som en forsmak på de norske historiedagene deltok omtrent 45 historikere på ekskursjonen HIFO Bodø arrangerte ut til vakre Kjerringøy. Været var upåklagelig. På turen utover kunne Alan Hutchinson, HIFO Bodøs representant og guide for ekskursjonen, blant annet fortelle om samiske skatter som er funnet i kløfter og sprekker i terrenget. Dette er sølvskattdepoter; samlinger av sølvgjenstander (halsringer, mynter, "hakke-sølv") som ble nedsatt i jorda, trolig som en del av en rituell markering av kontakten mellom samer og nordmenn. Rønvikskatten tolkes innenfor dette bildet, likeså sølvskatten fra Skar i Skjerstad, og muligens også sølvspennen fra Nevelen på Kjerringøy, det siste er et løsfunn.

En koffert full av fortid

"Ka tenke dokker om oss som levde her?" spurte ho Anna Elisabeth av Kjerringøy da vi satt vel til rette på låven på Kjerringøys handelsted. Bildespillet var introduksjonen til en reise tilbake i tid, der fantasien og veggene, samt Erika Søftings omvisning kunne fylle inn elementer til våre forestillinger om fortida. Kjerringøy er Norges mest bevarte handelsanlegg fra 1800-tallet, og med sine 15 antikvariske bygninger der store deler av innboet er bevart, utgjør dette en av Nordlandsmuseets best besøkte attraksjoner. Kjerringøy ble regnet for å være det rikeste handelsstedet i Nord-Norge på 1800-tallet. Her gjorde handelsmennene Christian Sverdrup (far til Anna Elisabeth), Jens Nicolai Ellingsen (hennes første mann) og Erasmus B. K. Zahl (Anna Elisabeths andre mann) gode forretninger innen fiskekjøp, jektefart, eksport og import. Med bildespillet i bakhodet ble opplevelsen av 1800-tallslivet virkelighetsnært, og man kunne lett forestille seg de hundretalls karene som var innlosjert på naustloftet der de ventet på været for å dra over Vestfjorden til Lofoten for å fiske.

Anna Elisabeth, som til en forandring fikk tre frem fremfor både far og ektemenn, fikk blikket til å søke ikke bare etter den kommersielle drifta, den som dreide seg om handel med Bergen og verden bortenfor, men også til den daglige drifta på handelstedet. Det var hun som tok seg av eminente gjester fra inn- og utland og tilbød overnatting i himmelseng og mat på porselensserviset fra Amsterdam. Gjennom forestillingen av en kvinnes blikk ble oppmerksomheten også ledet til tjenestefolket som det var mange av på stedet. Anna Elisabeths husapotek er fortsatt bevart.

På sengetøy skal storfolk kjennes. (Foto: Lena Inglæ Landsem)

Erika Søfting leder an med taktfaste skritt mellom husene på Kjerringøy Handelssted. (Foto: Hege Stavseth)

Til manges overraskelse fikk gjestene høre om en skatt av stor kildehistorisk verdi, som inntil nylig var ukjent for de fleste. Søfting kunne fortelle at det var dukket opp en koffert som inneholdt brev stilet til og fra Erasmus B. K. Zahl, som drev handelsstedet i dets siste storhetstid fram til 1900. Kofferten inneholder unikt kildemateriale som per nå oppbevares ved Nordlandsmuseet i Bodø.

Totalt er det snakk om ca 1600 brev, samt noen telegrammer og priskuranter, fordelt over årene 1852-1888. De fleste stammer fra 1860, 1870 og 1875-76. Korrespondansen omfatter store geografiske områder: København, Stettin, Christiania, Bergen, Trondheim, Ålesund, i tillegg til flere handelssteder og fiskevær i Nordland. Nesten alle brev er adressert til Zahl og har hans notater: "bs." eller "bes", dvs. "besvart" og dato. Korrespondanse fra tidligere kjente deler av Kjerringøy-arkivet er markert på samme måte, opplyser Nordlandsmuseet.

Også Handelsstedets båter ble tatt i nøye øyesyn. Konservator og båtbygger Ulf Mikalsen viste oss kunsten med å bygge nordlandsbåter slik de så ut på 1800-tallet. Med fortellingene fra fiskerlivet var dette

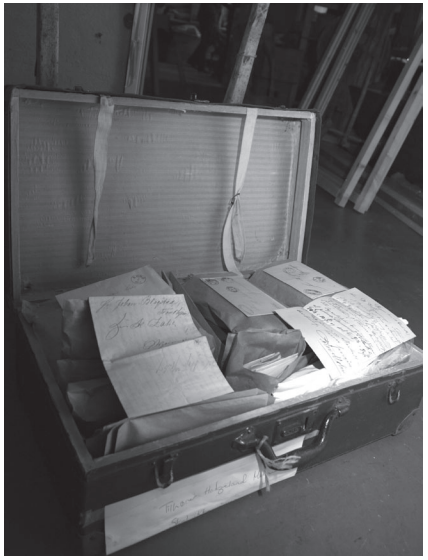

Brev til Zahl: Dette er handels-, offentlige embeters- og familiekorrespondanse, som trolig kan kaste nytt lys over livet på Kjerringøy handelssted. (Foto: Hege Stavseth)

historieformidling av høy klasse, og nok til å fascinere garvede historikere med deres kunnskap. På restauranten Markens grøde fikk vi servert økologisk tomatsuppe, med røros heimsmør, aioli og husets hjembakte brød som tilbehør. En varm kopp kaffe med noe attåt satt prikken over måltidet før vi returnerte til Bodø. Med en trivelig busstur i rått og vakkert landskap bestående av hvite strender, spisse snødekte fjell og halvgrønne jorder iført beitende elger og gjess, bød turen til Kjerringøy på langt mer enn et handelssted. Sammenblandingen av alle delene var en optimal start på Norske historiedager 2012.

En festning fra den kalde krigen

Norsk Luftfartsmuseum og Bodø Hovedflystasjon var mål for en av flere historieekskursjoner lørdag 5. mai. Inne på flystasjonen, der Luftforsvaret fortsatt er i full drift, besøkte historikerne det

Konservator og båtbygger Ulf Mikalsen viser sin nyeste nordlandsbåt. Fra venstre: Svein Lundestad, Ulf Mikalsen, Steinar Aas, Miriam Tveit og Narve Fulsås. (Foto: Hege Stavseth)

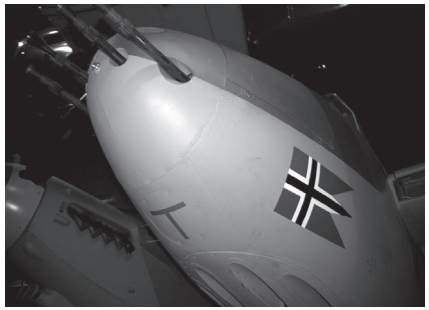

Fra Luftfartsmuseet i Bodø. (Foto: Jan-Tore Berghei)

Foreløpig er det sjelden at sivilt publikum slipper til i disse utstillingslokalene, der utrangerte jagerfly allerede står på rad. (Foto: Jan-Tore Berghei)

atomsikre Anlegg 96. Anlegget som ble tatt i bruk i 1960 var arbeidsplass for en av Bodøs to jagerflyskvadroner fram til 1995, og er Norges eneste atomsikre flyhangar med tilhørende fasiliteter. Her håper Luftfartsmuseet på å kunne åpne en utstilling om samfunn og sikkerhet i nord under den kalde krigen. Utstillingen kan være klar til å ta imot publikum når byen feirer sitt 200-årsjubileum i 2016. Prosjektet har en kostnadsramme på i alt 220 millioner kroner, og prosessen med å søke midler er i gang. Første skanse er statsbudsjettet for 2013.

"Byen endret som følge av den kalde krigen totalt karakter fra en småby til et pulserende kommunikasjonssentrum. Bodø ble en av verdens mest markante kald krig-byer. Både historisk, kulturelt og fysisk er Bodø det naturlige sted i Norge å markere den kalde krigen," heter det i presentasjonsbrosjyren.

Anlegg 96 understreker Bodøs luftmilitære betydning i terrorbalansen mellom Øst og Vest. Dette fjellanlegget på over 10 000 m^2 ble utformet for å motstå treff av atomvåpen inntil 100 kilotonn (5 ganger så kraftige som bomben som ble sluppet over Hiroshima i 1945). I dag representerer det en kjærkommen mulighet for Norsk Luftfartsmuseum til å stille ut plasskrevende magasinerte gjenstander – som fly og raketter.

- Potensialet for å gi publikum spektakulære opplevelser er også stort, sier konservator Karl L. Kleve, som var vert for historikerbesøket.

Det kreves imidlertid aktiv innsats for å ta vare på anlegget, en utfordring er inneklimaproblemer som oppstår på grunn av sopp. I disse dager diskuteres dessuten den operative fremtiden for Bodø Hovedflystasjon. 14. juni vedtok Stortinget at Ørland og Evenes blir Norges nye jagerflybaser. Dersom Luftforsvaret forlater Bodø helt, risikerer man at alle deres bygg og anlegg på basen jevnes med jorden.

- Vi mener at Anlegg 96 er bevaringsverdig på lik linje med festningsanlegg fra andre epoker, som Akershus og Vardøhus, sier Kleve

Denne rundturen i Bodøs snart 200 år lange historie viser hvordan dialogen mellom fortid, nåtid og fremtid er høyst levende rundt oss alle.

«Det skal komme en dag... da noen skal få en velfortjent pris»

Historiedagene i Bodø nådde et høydepunkt da årets priser ble delt ut i storsalen på Rica Hotell lørdag 5. mai. For publikum var det ekstra hyggelig at alle mottakere av priser var tilstede i salen, slik at de fikk sin fortjente hyllest.

Nyvalgt leder av HIFO, Kari Myklebost gir både klem og diplom til Vidar Fagerheim Kalsås. (Foto: Hege Stavseth)

Først ute var Fritt Ord-stipendet, som har blitt utdelt siden 2010 av HIFO i samarbeid med stiftelsen Fritt Ord. Året pris ble gitt til Vidar Fagerheim Kalsås ved Universitetet i Bergen for hans masteroppgave: *Minoritetar på utstilling. Framstillinga av samane og romanifolket sin historie på museumsutstillingar.* I oppgaven sammenligner han to utstillinger; Sápmi – en nasjon blir til ved Tromsø museum og Latjo-Drom - Romanifolkets/taternes kultur og historie ved Glomdalsmuseet i Elverum. Kalsås fikk ros for å ha håndtert et kildemateriale som er ganske annerledes enn det historikere tradisjonelt benytter på en overbevisende måte.

Prisen for nyskapende bidrag i *Historisk tidsskrift*, HT-prisen, var neste pris som ble delt ut. Juryen ga prisen til Inger Bjørnhaug ved Høgskolen i Lillehammer for hennes artikkel i HT nr. 3/2011 "Erfaringer fra historieforskningens skyggedal". Innlegget hørte inn under en debatt om forskningshistorie med utgangspunkt i evalueringen av norsk historiefaglig forskning i 2008. Bjørnhaugs innlegg fikk skryt for blant annet å drøfte problemstillinger i forhold til oppdragsforskning og forholdet mellom oppdragsgiver og -taker.

Den siste utdelingen var Sverre Steen prisen, som årlig gis for fremragende historieformidling. Årets vinner ble Bjørn Bandlien ved Universitet i Oslo for hans biografi om Olav Kyrre, samt for en artikkelserie i *Klassekampen*. Juryen beskriver Bandlien som "en historiker med klassiske formidlingskvaliteter" som "i sjelden grad har brukt tid og flid på formidling". At han er en profilert forsker på sitt felt, er bredt belest og teoretisk velorientert ble også vektlagt av juryen.

Nærmere informasjon om statutter og begrunnelse for prisutdelingene kan leses på www.hifo.no. Gratulerer til årets vinnere!

T.h: Inger Bjørnhaug tar imot applaus mens jurymedlem Christine Smith-Simonsen bivåner det hele. (Foto: Hege Stavseth)

Under: Bjørn Bandlien blir tildelt prisen fra Hilde Gunn Slottemo i juryen. (Foto: Hege Stavseth)

FIRE PÅ KONFERANSE

1. Hvem er du, hvor er du fra (institusjon e.l.) og hva arbeider du med for tiden?

2. Hvorfor var du på Historiedagene i år, og har du vært med på lignende arrangement tidligere?

3. Hva betyr slike konferanser for deg og ditt fagmiljø?

4. Hva synes du var høydepunktet fra årets Historiedager i Bodø?

Knut Sprauten

(Foto: Norsk lokalhistorisk institutt)

1. Jeg er leder for Norsk lokalhistorisk institutt, arbeider innenfor det lokalhistoriske fagfeltet, og er engasjert i en rekke samarbeidsprosjekter med universiteter og høyskoler.

2. Jeg deltok på konferansen for å høre om nye prosjekter og holde meg orientert om hva som foregår innenfor det historiske fagfeltet. I år bidro jeg med et innlegg innenfor en av parallellsesjonene. Jeg har vært med på de fleste historiedagene siden 1976.

3. Konferanser som dette betyr mye for framtidig planlegging av seminarer og presentasjon av nye satsningsområder innenfor lokalhistorie.

4. Høydepunktet var de to store innleggene i plenum av forfatteren Carsten Jensen og av Ola Svein Stugu. Fin omvisning både på veien ut til og på Kjerringøy.

Thomas Hagen

(Foto: Stiftelsen Arkivet)

1. Jeg er historiker ved Stiftelsen Arkivet – Senter for historieformidling og fredsbygging i Kristiansand. Akkurat nå arbeider jeg med å komme i gang med egen forskerutdanning. Det er spennende, men også praktisk krevende.

2. Jeg deltok på årets historiedager av to grunner. Som ny leder av HIFO Agder syns jeg det var viktig å delta på årsmøtet og treffe andre lokallagsledere. Personlig gjorde jeg det mest for å treffe andre historikere som arbeider med andre verdenskrigshistorie (en av sesjonene hadde, som kjent, økonomiske og sosiale aspekter ved andre verdenskrig som tema).

3. For meg handler det om like deler fagnytte, profesjonstilhørighet og egenutvikling. Fagmiljøet ved min arbeidsplass er lite, dermed oppleves det som helt nødvendig å komme ut for å bygge og vedlikeholde nettverk, men også for å kjenne på nivået innen eget fagfelt. Samtidig er det sunt å orientere seg bredt i faget, møte mennesker som arbeider med helt andre ting. Ofte er det jo sånn at de rikeste opplevelsene kommer fra helt uventet hold!

4. Carsten Jensens innledningsforedrag. En god start på konferansen er alltid viktig. Så er det fint at vi som historikere blir minnet om at det fins andre innganger til historien enn den faghistoriske. For meg ble Jensens foredrag en demonstrasjon av fortellingens storslåtte muligheter – og begrensninger. Dette var jo ingen ny innsikt i og for seg, men jeg satte stor pris på denne påminnelsen som en inngang til det som skulle skje under resten av konferansen. Når det er sagt, hadde jeg forventet at flere av sesjonene skulle forholde seg til historiedagenes overordnede tema *Norsk historieforskning – med ryggen mot havet og verden?* Stor takk til arrangørene for svært vellykkede og ikke minst hyggelige dager i Bodø!

Kristian Husvik Scancke

(Foto: privat)

1. Jeg jobber ved Nordlandsmuseet som konservator ved Beiarn Bygdetun.

2. Jeg var på årets Historiedager for å møte kolleger, og for å få med meg det faglige programmet. I 2011 var jeg på det 27. nordiske historikermøtet, den gang i Tromsø.

3. For meg, og jeg vil tro også andre museumsansatte historikere, er disse konferansene viktige for å møte andre historikere, samt få faglig oppdatering.

4. Som krigshistoriker satte jeg ekstra stor pris på parallellsesjonen "Økonomiske og sosiale aspekter av krigen og okkupasjonen (1940-1945)". Ekskursjonen til Norsk Luftfartsmuseum og Anlegg 96 på Bodø hovedflystasjon var også meget interessant. Ei heller må mottakelsen/historikerkroa på fredagen og festmiddagen på lørdagen glemmes, flotte opplegg fra arrangørenes side.

Teemu Ryymin og Jan Heiret med utsikt over Bodø (Foto: privat)

Jan Heiret

(Foto: Universitetet i Bergen)

1. Jeg arbeider på AHKR, Universitetet i Bergen. For tiden sammenligner jeg samtidshistoriske fortellinger i Norges- og Danmarkshistorier. Dette skal bli et kapittel med tittelen 'Nasjonalhistorie som historiografisk sjanger' i en bok som forhåpentligvis kommer ut til neste år.

2. Jeg hadde et innlegg om metodologisk nasjonalisme på hovedsesjonen og la fram et paper på sesjonen om profesjonshistorie. Dette var mitt sjuende norske- eller nordiske historikermøte.

3. Slike arrangementer er en strålende anledning til å treffe kolleger for å diskutere fag og drikke øl – og få en fjelltur på toppen.

4. Høydepunktet fra årets historiedager var en nattlig intens pub-diskusjon med tre bodøværinger som ville ha svar på hvorfor Norge behandlet frontkjemperne så dårlig etter krigen.

~~RØDVIN~~ØLSEMINAR: Tromsøs ølhistorie

Per Pippin Aspaas
HIFO Tromsø

Året 1877 ble Macks bryggeri stiftet av en andre generasjons innvandrer, bakersønnen Ludwig Mack. Bryggeriet vokste snart til å bli en av Tromsøs viktigste industribedrifter.

Mack har siden oppstarten hatt tilhold lengst sør i Tromsø sentrum. Siden 1928 har også den sagnomsuste Ølhallen ligget her. Bryggeriets sjel er blitt oppfattet som nærmest uløselig knyttet til Ishavsbyen, og markedsavdelingen har da også visst å bygge et image som «Verdens nordligste bryggeri» gjennom ølsorter som «Arctic beer» og «Isbjørn» og sponsing av nordnorske fotballag og kulturfestivaler. Fra grunnleggeren Ludwig Mack går det en ubrutt linje av sønner og svigersønner fram til dagens administrerende direktør Harald Bredrup. Men i 2009 var det tilsynelatende slutt – ikke med familieeierskapet, men med «ekteskapet» mellom Mack og Tromsø. Bryggeriet bestemte seg for å flytte hoveddelen av produksjonen til nabokommunen Balsfjord, og det varte ikke lenge før spaden ble stukket i jorda. I slutten av juni 2012 skulle 25 gigantiske produksjonstanker heises ut av Mack-bygget i Tromsø sentrum og fraktes de sju milene

(Foto: Jan-Tore Berghei)

Macks bryggerimester (Rune Lennart Andreassen) guidet HIFO Tromsøs fremmøtte og bød på smaksprøver fra mikrobryggeriet. (Foto: Jan-Tore Berghei)

sørover til Nordkjosbotn. Begivenheten ble markert med et aldri så lite ølseminar i Ølhallen, onsdag 13. juni 2012.

Å brygge øl

Møtet åpnet med en omvisning spesielt for HIFOs medlemmer i Mack-byggets indre gemakker, ved bryggerimester Rune Lennart Andreassen. Med smittende entusiasme la han ut om den brune væskens vandring gjennom meskekar, silkar, vørterkanne, gjæringstank og stavfilter. Spesielt imponerende var de 18 meter høye og 3,5 meter brede gjæringstankene, som hver produserer 100 000 liter øl pr. omgang. Rustent biokjemipensum ble oppfrisket og supplert med ølfaglige termer som «undergjæret» og «overgjæret», horisontale versus loddrette gjærings-prosesser, Reinheitsgebot osv. Andreassen slo fast at Mack i all hovedsak har fulgt de bayerske bryggeriforordringene. Og tyske bryggeritradisjoner sitter i veggene på mer enn én måte. Da man på 1960-tallet gikk til innkjøp av moderne utstyr, var det Steinecker som fikk oppdraget. Alt fra tankenes utforming til kontrollrommets flislegging ble bestemt av det tyske firmaet. Samme firma har for øvrig fått oppdraget med å utstyre de nye produksjonslokalene i Nordkjosbotn.

Omvisningen sluttet med en smakeseanse i nyvinningen «Mikro-bryggeriet». I denne vesle avdelingen er det «bare» fem tanker à 1000 liter, og bryggerne har mulighet for å eksperimentere seg fram til nye sorter. Bryggerimesteren forsikret at selv om hovedproduksjonen legges til Balsfjord, vil mikrobryggeriet bestå – og det vil også Ølhallen samt firmaets administrasjon. Men for øvrig vil resten av bygget bli preget av at byens kulturliv rykker inn. Den største aktøren blir Studenthuset Driv, som vil ta over de ledige arealene i Mack-bygget og etablere to kafeer, en stor livescene m.m.

Øl og identitet

Omvisningen samlet 15 medlemmer. Da vi etterpå flyttet oss over i Ølhallen, kom antallet tilhørere opp i over 80. Til møtet var det brygget et eget øl, kalt Mack IPA, som de frammøtte kunne nyte under arrangementet. Lena Aarekol fra HIFO og prosjektleder for konseptet «Macks historiefortelling», Bente Bredrup, ønsket velkommen. Bredrup framhevet at initiativet fra HIFO kom som bestilt, og Aarekol kvitterte med å takke for godt samarbeid under planleggingen og ikke minst den flotte markedsføringen av seminaret. De tre historikerne Pål Christensen, Einar Niemi og Rune Blix Hagen holdt dernest hver sine foredrag, før det ble en paneldebatt hvor også bryggerimester Andreassen og forfatter av flerbindsverket *Tromsø bys utelivshistorie*, Hallvard Birkeland deltok.

Pål Christensen berettet om «Mack i byhistorien» og framhevet ølets betydning for lokal identitet. Etter byvedtaket i 1794 var det først rundt midten av 1800-tallet at Tromsø utviklet seg fra et senter for fiskere og handelsmenn til også å bli en industriby. Skipsverftet (etablert 1850) og bryggeriet (1877) var ved inngangen til 1900-tallet de to hjørnesteinsbedriftene i byen, med henholdsvis ca 50 og ca 25 ansatte. Men da svigersønn Lauritz Bredrup tok over Mack etter grunnleggerens død i 1915, var anlegget allerede nedsarvet og umoderne. I tillegg slet han med gjeld og en krevende avgiftspolitikk. Det politiske klimaet var ikke det beste, med økende bevissthet omkring alkoholens skadevirkninger og en avholdsbevegelse på frammarsj. Først på 1930-tallet kom bedriften på rett kjøl takket være innskyting av kapital fra tre av byens større forretningsmenn. Under krigen tjente Mack gode penger, og i tiårene som fulgte gjorde man stadige utvidelser. Bl.a. har Mack vært inne i produksjon av maritimt baserte helseprodukter, man har drevet med konservering av syltetøy og selvsagt også produsert brus og mineralvann. Målt i antall ansatte var 1993 toppåret for Mack. Når antallet nå har rast fra 345 ansatte ned til 120, vitner det om en rivende teknisk rasjonalisering. Men der hvor andre bryggerier har lagt ned eller latt seg kjøpe opp, har Mack hele veien «stått han av». Det alkoholfiendlige klimaet i mellomkrigstiden klarte bedriften å snu til sin fordel med etableringen av Ølhallen, ut fra argumentet om at byen trengte et sted hvor alkohol kunne inntas «i siviliserte former». Avgiftspolitikken har man tilpasset seg med å stadig utvikle nye produkter, fra «Gulløl» på polet til det alkoholfrie «Freeze» i butikk. Til sist var det reguleringspolitiske utfordringer som satte en stopper for videre ekspansjon i Tromsø. Det er ikke lett å utvikle en moderne industribedrift inne i bykjernen.

Einar Niemi kåserte om «Ølhallen og polarhistorien». Gjennom en rekke slående eksempler illustrerte han hvordan de to størrelsene – polarheltene og Mack – har vært sammenvevet. Ishavsskippere og isbjørnjegere, polarforskere og politikere: alle har bidratt til å etablere Tromsø som Norges «polarhovedstad». Kulmineringen kom med flyttingen av Norsk polarinstitutt til Tromsø i 1997/98. Ølhallen ble et viktig sted for utveksling av fortellinger om strabaser i Ishavet. I hele perioden fra 1928 til 1973 var Ølhallen et mennenes sted, et heltenes sted. Med etableringen av dametoalett og inntoget av universitetsansatte og studenter på 1970-tallet, ble klientellet mer sammensatt (og inntjeningen økt, får vi tro). Polarhistorien setter likevel sitt tydelige preg på pubens atmosfære. Av plasshensyn skal bare to av navnene i Niemis kavalkade nevnes spesielt. «Isbjørnkongen» Henry Rudi, som

Seminarets debattpanel. F.v. Hallvard Birkeland, Rune Blix Hagen, Pål Christensen, bryggerimester Rune Andreassen og Einar Niemi. (Foto: Jan-Tore Berghei)

gjennomførte 38 overvintringer på Svalbard og hadde 700 isbjørnliv på samvittigheten, og «Ishavets Baron von Münchausen» Georg Bjørnnes, som overvintret vel 30 ganger og ble en landskjent historieforteller, bl.a. gjennom programmene til Erik Bye. Begge frekventerte Ølhallen, men uten å være stordrankere – Bjørnnes var sågar en profilert avholdsmann. Historier og skrøner fra fangslivet fortalte han mer enn gjerne, og nettopp den tradisjonen ønsker altså Mack å videreføre.

Historien er ikke over

Rune Blix Hagen hadde fått tittelen «Macks mikrobryggeri – hva nå?». Han understreket at han uttalte seg først og fremst som ølkjenner, for ikke å si aktør: Som medlem av foreningen VADSØ (Venner Av Det Smakfulle Øl) har han vurdert over 5000 ølsorter på ratingstedet www.ratebeer.com, og han har vært i tett dialog med Macks mikrobryggeri siden oppstarten i romjulen 2000. Hagen understreket at mens det generelle ølkonsumet går ned på verdensbasis, selv i et land som Danmark, så øker konsumet av spesialøl stadig. Også i Norge har en rekke mikrobryggerier vokst fram og det er blitt vanligere å kjøpe øl på Vinmonopolet. Nettopp det økende ølsalget på polet veier for en stor del opp for fallende salg av vin og brennevin. At Mack deltar i denne trenden og utvikler stadig nye og spennede ølsorter – til dels i verdenstoppen smaksmessig – mener Hagen er en helt riktig strategi. Selv om hovedproduksjonen flytter til Balsfjord, blir «sjelen» igjen i Tromsø, i form av Ludwig Mack Brygghus (mikrobryggeriet), Ølhallen og et eget opplevelsessenter/museum. Foredragets budskap var derfor positivt: «Slapp av godtfolk – det blir fortsatt ølbrygging i Tromsø!».

Debatten som fulgte, ble både avspent og optimistisk. Ølentusiaster kan glede seg over at stadig flere restauranter har menyer med anbefalte ølsorter heller enn viner; inntoget av studenthuset og andre kulturaktører i Macks bygninger gir anledning til enda tettere samarbeid og merkevarebygging; og hvem vet, kanskje kan Ølhallen bli vertskap for flere rødvinsseminarer i framtiden?

Klippfisk – mat, kultur, kapital

Hans Jacob Orning
Professor, Høgskulen i Volda

Klippfisk er ikke bare godt å spise. Produktet har også en lang og mangfoldig historie, som gjennom århundrer har knyttet Nordvestlandet til et globalt nettverk, og spilt en viktig – kanskje avgjørende – rolle i å skape «det sunnmørske industrieventyret» i moderne tid.

Klippfisktørking i Korsen, Ålesund, omkring århundreskiftet 1900. Her ligger i dag Rutebilstasjonen. Vi ser mot sør og Aspevågen der det også i år fiskes borgundfjordtorsk. Eier av foto: Helge Rønneberg Mjelva.

Lørdag 14. april arrangerte HIFO Nordvestlandet heldagsseminar om klippfisk i Ålesund. Vi hadde fått nyss om noe som kalte seg Klippfiskakademiet, som var i startgropa med å planlegge klippfiskmiddager, formidling og opplæring i samarbeid med næringslivet. HIFO fikk lov til å «tjuvstarte» åpningen av dette akademiet med vårt seminar. Dertil hadde vi gjennom et av våre medlemmer fått kontakt med to mesterkokker på Geilo – Magne Lone og Gunther Dahler – som hadde sagt seg villige til å kjøre helt til Ålesund for å tilberede ulike varianter av bacalao.

Dermed var fundamentet lagt for en multisensorisk opplevelse av klippfisk. Vi fylte på med faglige foredragsholdere, og et sekstimers seminar var resultatet. Nils-Roar Hareide fra Runde miljøsenter

Mesterkokkene fra Geilo Magne Lone og Gunther Dahler tilbereder bacalao. (Foto: Harald Krøvel)

begynte med det basiske: torsken. Vet du hvorfor torsken er en mager fisk, og hvordan det vises i kjøttet? – hvor mye av fettet som er anaerobt og aerobt? Ikke det, nei?

Hareide viste også at torskens utbredelse samsvarte med vikingtoktene, så der fikk middelalderhistorikere noe å fundere på…

Klippfiskens historie

Deretter ble klippfiskens brokete historie tatt tak i. Forsker Knut Bryn fortalte om de første forsøkene på å etablere klippfiskproduksjon på Sunnmøre – først ved nederlendere på 1690-tallet (mislykket), deretter ved noen skotter rundt 1740. Å tilvirke klippfisk er ingen enkel kunst. Skottene mente nordmenn var slumsete og unøyaktige. Men så lærte de det, og da var grunnlaget lagt for et mangehundreårig industrieventyr. Det fulgte Arnljot Løseth (Høgskulen i Volda) videre inn på 1900-tallet, da produksjonen skiftet fra Kristiansund til Ålesund. Hvorfor det? Her er det ingen enkle svar (noen kommer forhåpentligvis i den kommende fiskerihistorien der Løseth medvirker), men han gikk langt i å antyde at forskjeller i sosial struktur (det klassedelte Nordmøre versus det mer «egalitære» Sunnmøre) og i mentalitet (tradisjonalisme versus liberalisme) kan gi noen forklaringer.

Etter to timers teori om klippfisk var det godt endelig å få omsatt teori i praksis. Kokkene viste hvordan man lager et utall klippfiskretter på Klippfiskakademiets portable demonstrasjonskjøkken, og kort tid etter fikk alle sette produktet til livs. Det sies at et portugisisk koneemne må kunne 365 bacalaoretter for å kunne bli gift. Magne Lone bør være godt skodd i så måte. Sjelden har man hørt en mer lydhør forsamling enn da han delte tips med publikum om denne rettens hemmeligheter.

Etter en lang lunsj med utsikt nesten helt til Amerika gjennom panoramavinduene til Klippfiskakademiet, som ligger vegg i vegg med akvariet i Atlanterhavsparken (selvsagt var det strålende sol denne dagen), var det på tide å følge klippfisken ut i verden. Trudi Henrydotter Eikrem, stipendiat ved Høgskulen i Volda, fortalte om hvordan portugiserne – dette hendige folkeslag som stort sett var overalt på kloden i en periode – var blitt avhengig av norsk klippfisk, som de fortærer gjennomsnittlig fire kilo av per pers per år. Og helt til slutt kom rosinen i bacalaoen: forfatteren Karsten Alnæs, som har et langvarig kjærlighetsforhold til Portugal og bacalao (og som i 1978 skrev boka *Havherre og sjøtrell* om klippfiskeksport på Nordvestlandet tidlig på 1800-tallet). Han kunne fortelle om denne rettens kulturelle betydning i Portugal, som endog går inn på erotikkens område («Vis meg din bacalao», viser ikke bare til retten, men også til noe mer..).

Karsten Alnæs (Foto: Harald Krøvel)

Det var mange som tok turen til Klippfiskakademiet. (Foto: Harald Krøvel)

Eldar Høidal – HIFO Nordvestlandets grand old man, kunne fastslå at dette var det mest vellykte HIFO-seminaret han hadde vært på noensinne. De 70 tilhørerne syntes å være enige i det: Det er ikke ofte man opplever stående applaus etter seks timer seminar.

Debatt om den arabiske våren

Ane Bjølgerud Hansen
HIFO Østlandet

21. november 2011 arrangerte HIFO Østlandet i samarbeid med tidsskriftet Fortid en vellykket debatt på Litteraturhuset om den arabiske våren i historisk perspektiv. Mellom 60 og 70 personer møtte opp for å høre professor Jarle Simensen og professor Bjørn Olav Utvik innlede om temaet. Diskusjonen i etterkant ble ledet av stipendiat i historie Truls Tønnessen.

Vår motivasjon for å arrangere debatten var først og fremst å få historikere til å kommentere mediebildet og det som da var og fortsatt er dagsaktuelle tema. Det ble for de frammøtte svært tydelig at historisk og regional kunnskap er nødvendig for å forstå og fortolke hendelsene det siste året. Debattantene gikk langt tilbake i tid for å forklare den arabiske verdens fravær av demokrati. Det ble diskutert hva som var årsakene til dagens opprørsbølge, og hva slags rolle både kvinner og islamister har og vil ha i demokratiseringsprosessene som er satt i gang.

Professorene Simensen og Utvik påpekte hvordan den arabiske våren i fremste rekke er et demokratiseringsforsøk, og langt fra et oppgjør med vestlig innflytelse i regionen. Det så man for eksempel på fraværet av demonstrasjoner mot NATO-intervensjonen i Libya i fjor sommer og høst. Det som er kjernen i protestene, mente debattantene, er et opprør mot diktatur, korrupsjon og daglig ydmykelse av vanlige folk. I tillegg er det en kamp for frihet og medbestemmelse. Det er mange faktorer som gjør den arabiske våren spesiell i forhold til tidligere protestbølger – særlig har internett og sosiale medier spilt en sentral rolle. Dersom en sammenlikner proteståret 2011 med lignende folkelige protestbølger, ligner opprørene i 2011 mer på reaksjonene man fikk i Afrika sør for Sahara etter 1989 enn revolusjonen i Iran 1979, mente Simensen. Det som er likt var uryddige opprør, sentrert i byene, uten klare program og der motstanderne etter hvert forsøkte å finne sammen i partier. Utvik viste hvordan fjorårets opprørsbølge kan sammenliknes med 1968 fordi den også på mange måter er et ungdomsopprør. Ungdommen protesterer blant annet mot foreldres innvirkning på giftemål og utdanning – de vil bestemme selv. I en større forstand kan protestene også ses på som et opprør mot patriarkatet – representert ved militæret og storbøndene i regionen.

www.hjemmestyrkene.no

HJEMMESTYRKENE av Sverre Kjeldstadli i ny utgave

Hjemmestyrkene handler om den militære motstanden i Norge under okkupasjonen. Den følger utviklingen fra de første spirene sommeren 1940 fram til sommeren 1944.
Boka handler om militær motstand gjennom personlig deltaking, i Milorg, Kompani Linge, etterretningsorganisasjonen XU og andre organisasjoner og grupper. Boka gir både eksakte opplysninger om lokalt arbeid og trekker de lengre linjene. Motstanden ses hele tida i sammenheng med utviklingen i Europa for øvrig, både på tysk og alliert side. Den grundige, kildebelagte og saklige framstillingen gjør boka til grunnskriftet for studiet av den militære motstanden i Norge.

Utgitt av **bokstavogbilde**

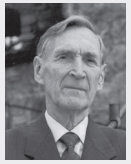

Gunnar Sønsteby: "HJEMMESTYRKENE, skrevet av dr. philos Sverre Kjeldstadli, **er selve standardverket om norsk militær motstand**: grundig, etterrettelig, uttømmende. At boka nå kommer i en ny utgave slik at det blir tilgjengelig for nye lesere, er svært gledelig." Okt. 2011

Arnfinn Moland – Leder av Norges Hjemmefrontmuseum: "HJEMMESTYRKENE har i mange, mange år vært utsolgt fra forlaget. Bare de mest iherdige har kunne skaffe seg et eksemplar på antikvariater. At den nå blir utgitt igjen til glede for nye generasjoner av lesere, er en stor og viktig begivenhet. Og det er nødvendig: kunnskapen om og forståelsen av denne viktigste epoke i Norges nyere historie forvitrer. **Nasjonen trenger Kjeldstadlis bibel!**"

Sverre Kjeldstadli (1916-61) – var dr. philos og universitetslektor i historie: "Hjemmestyrkene. Hovedtrekk av den militære motstanden under okkupasjonen", bd. 1 fra 1959 er hans doktoravhandling. Et bind 2 som skulle følge Hjemmefrontens historie fram til frigjøringen, var forberedt da han døde. Under okkupasjonen deltok han i motstandsarbeidet på Universitetet i Oslo. Seinere ble han knyttet til Milorg som kurér mellom Rjukan og Oslo, og han var også med i illegalt pressearbeid.

Bestill på www.hjemmestyrkene.no

Rødvinsseminar

NORGE OG RUSSLAND
– et asymmetrisk naboskap?

Vidar Bjørnsen
HIFO Tromsø

Russland er Norges mektigste naboland, og gjennom historien har forholdet til stormakten virket inn på norsk politikkutforming og kultur, ikke minst i nord.

Hvordan har man i Norge sett på Russland, og hva har preget relasjonene mellom de to landene over de siste to hundre år? Dette var oppe til diskusjon på HIFO Tromsøs rødvinsseminar i slutten av mai.

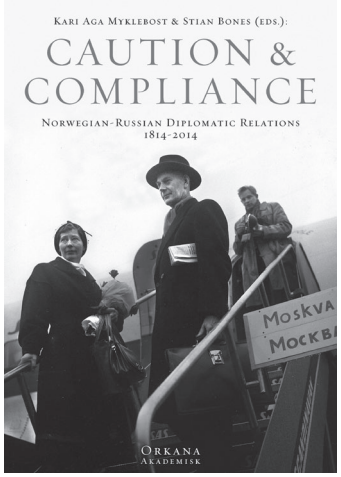

Utgangspunktet for møtet var lansering av antologien *Caution & Compliance. Norwegian-Russian diplomatic relations 1814-2014*, samt Tromsø Museums utstilling "Cold Coasts – Close Relationship". Både boka og utstillinga tematiserer norsk-russiske relasjoner, med et særlig fokus på forholdet mellom de to landene i nord. NRK-korrespondent gjennom mange år, Marit Christensen, var invitert som kveldens hovedinnleder. Hun ble etterfulgt av historikerne Jens Petter Nielsen og Hallvard Tjelmeland fra Universitetet i Tromsø, som tok utgangpunkt i sine bidrag i boka *Caution & Compliance*. Mens Christensen snakket på bakgrunn av levd liv og egne erfaringer fra vårt store naboland i øst, snakket historikerne om norsk-russiske diplomatiske relasjoner slik de framstår gjennom arkivene etter legasjoner, konsulater og utenriksdepartementer. Og mens Christensen i sitt innlegg la vekt på at nordmenn og russere i nord ofte har framstått litt som "Tuppen og Lillemor" i den kjente barnesangen, med kort vei mellom krangel og forsoning, var historikerne opptatt av å understreke den grunnleggende asymmetrien mellom de to landene.

Fra venstre: Hallvard Tjelmeland, Jens Petter Nielsen, Marit Christensen, Kari Aga Myklebost og Randi Rønning Balsvik. (Foto: Konstanse Karlsen, Tromsø museum – Universitetsmuseet)

Dopapir med rosa hjerter

Christensen åpnet med å peke på de mange gruppene som har levd "på tvers" av den norsk-russiske grensa i nord, som Kola-nordmennene og skoltesamene, og seinere norske kommunister som sympatiserte med det sovjetiske prosjektet og partisanene fra andre verdenskrig. Det har vært mye kontakt over grensa, men den har også fungert som et effektivt hinder som har sperret for samkvem med brødre og meningsfeller på den andre sida. I dag er grenseregionen preget av samarbeid, både på statlig og mellommenneskelig plan. Christensen fortsatte med mer personlige anekdoter fra sitt liv som student og seinere tolk og journalist i Sovjetunionen fra slutten av 1960-tallet. Hun fortalte om egen språklig frustrasjon og kultursjokk – men også om stor gjestfrihet og hjertevarme fra de hun møtte. Underveis i sine studier ble Christensen i 1972 utplassert i den russiske byen Voronezj. Der havnet hun på sykehuset, hvor ingen mistenkte henne for å være "et vestlig kapitalistsvin" – før de la merke til dopapirrullen med nydelige rosa hjerter på hvert tørk. Dopapir var mangelvare, men de russiske medpasientene og ansatte på sykehuset var ikke opptatt av nytteverdien. De ba i stedet om ett tørk hver, til minne om møtet med den unge norske studenten. Det fikk de også.

Christensen var innom en mengde kulturelle fenomener og særtrekk i sitt innlegg, som den russisk-ortodokse religionen, det konservative russiske språket, og den særegne "russisistiske" formen for kommunisme som ble praktisert

i sovjetperioden. Christensen la ikke skjul på at hun er kritisk til mange elementer i russisk mentalitet og kultur. Hun oppsummerte sine refleksjoner med at hun elsker og hater Russland – som mange russere. Innlegget ble avsluttet med en såkalt klagesang fra Nordvest-Russland, en særegen folketonesjanger som Christensen pekte på har likhetstrekk med joik. Sangen handlet om en kvinne som lengtet etter sin elskede, og ble framført *live* av Christensen selv – til stor begeistring for tilhørerne.

Ambassadør-syndromet

Jens Petter Nielsen fortalte om de to viktigste diplomatiske institusjonene mellom Norge og Russland i nord gjennom 1800-tallet, det norske konsulatet i Arkhangelsk og det russiske konsulatet i Hammerfest. Begge disse kom til på grunn av det økende samkvemmet over grensa fra rundt 1850, i form av pomorhandel, gjensidig beskatning av fiskeressursene utenfor nabolandets kyster, og norsk kolonisering på Murmansk-kysten. Nielsen vekket latter i forsamlinga med sin historie om den russiske konsulen til Finnmark fra 1881, Dimitrij Bukharov, som led av det såkalte "ambassadør-syndromet": Han kom til å elske Norge, og ble en varm talsmann for norsk kultur og samfunnsutvikling på hjemmebane i Russland. Tragisk nok ble Bukharovs kjærlighet ikke gjengjeldt; russiske konsuler ble sett på med skepsis i ledende norske politiske og kulturelle kretser hvor russofobien sto sterkt, og Bukharov ble møtt med anklager i stedet for omfavnelse i sitt elskede Norge.

Hallvard Tjelmeland tok for seg noen av etterkrigstidas norske "grå eminenser" i den diplomatiske kontakten med Sovjetunionen på topplan, og understreket betydninga av det personlige diplomatiet som utviklet seg mellom enkeltaktører. Andreas Andersen, Finn Moe og Johan Jørgen Holst ble holdt fram som eksempler på individer som la vekt på brede personlige kontaktflater, og som slik bidro til stabile og fredelige relasjoner mellom Norge og Sovjet under den kalde krigen. Også Tjelmeland fikk forsamlingen til å humre med sitt sitat fra staben på NUPI, hvor den høyst politisk og diplomatisk aktive og stadig omreisende Johan Jørgen Holst var direktør på 1980-tallet: "Hva er forskjellen på Gud og Johan Jørgen Holst? Gud er overalt, mens Holst er overalt - unntatt på NUPI."

Varsomhet og velvilje

Siste innleder var Kari Aga Myklebost, redaktør for antologien *Caution & Compliance* sammen med Stian Bones, også han historiker ved Universitetet i Tromsø. Myklebost presenterte boka i sin helhet, og pekte på den viktige rollen utenrikstjenestens kvinner og menn har hatt som brobyggere over de politiske, kulturelle og økonomiske grensene mellom Norge og Russland. Myklebost forklarte tittelen på antologien som en karakteristikk av essensen i forholdet mellom de to landene; på den ene sida har det eksistert en betydelig varsomhet, noe som må tilskrives de sterke trusselbildene på begge sider av grensa. På den andre sida har forholdet vært preget av gjensidig velvilje og et gjennomgående ønske om å løse konflikter med fredelige midler. Den norsk-russiske grensa har da også vært stabil og fredelig, fra den ble opprettet i 1826 og fram til i dag. Tittelen *Caution & Compliance* spiller altså på spenningen

Prosjektgruppa som har arbeidet med Cold Coasts – Close Relationship (CCCR). Fra venstre Lena Aarekol, Marit Anne Hauan, Willy Sørensen, Ellen Beck og Mariann Mathisen. (Foto: June Åsheim, Tromsø Museum – Universitetsmuseet.)

mellom frykt og vennskap i de historiske relasjonene mellom Norge og Russland.

Om relasjonene mellom de to landene kan forstås som jevnbyrdige eller om de er grunnleggende asymmetriske ble et hovedtema i diskusjonen som fulgte etter innleggene. Boka *Caution & Compliance* springer ut av forskningsprosjektet "Det asymmetriske naboskap. Norge og Russland 1814-2014". I dette prosjektet er utgangspunktet at relasjonene mellom de to nabostatene er grunnleggende preget av asymmetri som har skiftet over tid og som er ulikt fordelt på ulike samfunnsfelt; ser man på utenriks- og sikkerhetspolitikkens område, har småstaten Norge i flere faser fryktet den russiske stormaktens kapasitet og strategiske behov. Her har altså Russland vært den dominerende part. Men ser man på den sivile samfunnsstrukturen og den sosiale fordelingen av goder, er det Norge som framstår som sterkest. Disse perspektivene ble framholdt på møtet, og Christensen ble utfordret til å utdype tittelen på sitt innlegg, som altså var "Norge og Russland - Tuppen og Lillemor i praksis?". Christensen pekte på at asymmetrien på det sikkerhetspolitiske planet var større bakover i historien enn i den perioden hun selv kjenner best til, etterkrigstida. Etter at Norge ble medlem av NATO og den kalde krigens

Utstillingen Cold Coasts – Close Relationship på Tromsø Museum tematiserer relasjonen mellom nordmenn og russere i nord. (Foto: June Åsheim, Tromsø Museum – Universitetsmuseet.)

alliansesystem ble etablert, var relasjonene mellom øst og vest jevnbyrdige, hevdet Christensen. Hallvard Tjelmeland pekte på sin side på at frykten for Sovjetunionen var en viktig årsak til at Norge valgte å gå inn i NATO - men samtidig ble det ført en lavspenningspolitikk overfor vår nabo i nord som innebar særskilte begrensninger på NATO-medlemskapet og som etter Stalins død var paret med en strategi for kritisk dialog. Kari Myklebost framhevet at velstandskløfta over den norsk-russiske grensa i nord ble større enn noen gang tidligere etter Sovjetunionens fall, og at asymmetrien i dag er til stede på en rekke felt.

Det kom mange spørsmål fra salen, til og med etter at innlederne hadde fått mikrofonen for å si noen avsluttende ord hver. Møtelederen inviterte til slutt tilhørerne til å besøke Tromsø Museums utstilling "Cold Coasts – Close Relationship", som inneholder mer stoff om forholdet mellom Norge og Russland i nord. Utstillinga ble satt opp i forbindelse med Nansen-Amundsen året i fjor, og er produsert i samarbeid mellom Tromsø Museum og søsterinstitusjoner på russisk side.

Møtet ble arrangert i samarbeid med Tromsø Museums seminarrekke Vin&Viten, og trakk rundt 55 tilhørere. Ikke verst, med tanke på at dette var den første varme vårkvelden i Tromsø, med strålende sol, mild bris og yre fugleskrik rett utenfor museets vegger.

QUIZ

Nordområde-kviss

Sigrun Høgetveit Berg
Universitetet i Tromsø

1 Då Noreg og Novgorod delte det nordlege Nordkalotten mellom seg i mellomalderen ved at begge skattla området, gjekk norskekongen sitt krav til Ponoj på Kolahalvøya. Men kor langt vest gjekk Novgorod sitt skattekrav?

2 Kva var det Willem Barents leita etter då han oppdaga Spitsbergen i 1596?

3 Og kvar kom den italienske handelsmannen Pietro Querini frå, då han i 1431 kom ut av kurs på veg til Flandern og hamna på Røst?

4 Når var Petsamo finsk?

5 Etter reformasjonen mista den katolske kyrkja interessa for nordområda i hundrevis av år, men i 1855 vart det såkalla "Praefectura Apostolica Poli Arctici" oppretta av Den heilage kongregasjonen for utbreiing av trua. Kva er det meir vanlege – og vernakulære namnet på dette prefekturet?

6 Lars Levi Læstadius verka over heile Nordkalotten, men i kva for to prestegjeld tenestgjorde han som prest største delar av sitt yrkesaktive liv?

7 Kva for bygd i Finnmark - det einaste fiskeværet i sin kommune og ein av få stader som ikkje vart brend då tyskarane trekte seg attende på slutten av andre verdskrigen - blir kalla Pikku Suomi, "Vesle-Finland"?

8 Kven var havrettsminister Jens Evensen si høgre hand under framforhandlinga av den såkalla Gråsoneavtala i 1978, eitt av dei første resultata av dei langvarige tingingane med Sovjetunionen over omstridde område i Barentshavet, som vart endeleg avslutta med at Jonas Gahr Støre og Sergej Lavrov skreiv under delelineavtala 15. september 2010?

9 Hurtigruta har sidan 1893 vore ei av livsnervene for kystbefolkninga på det norske Nordkalotten. Kva for hamner legg Hurtigruta til i i Troms fylke?

Svar på Quiz: side 60

Gotisk nøtt.

I hver utgave av *Historikeren* presenterer vi en gotisk nøtt hentet fra de ulike statsarkivene. Denne gangen er det førsteamanuensis Alan Hutchinson ved Universitetet i Nordland som har hentet frem en kilde fra Riksarkivet. Klarer du å finne ut hva som blir meddelt her?

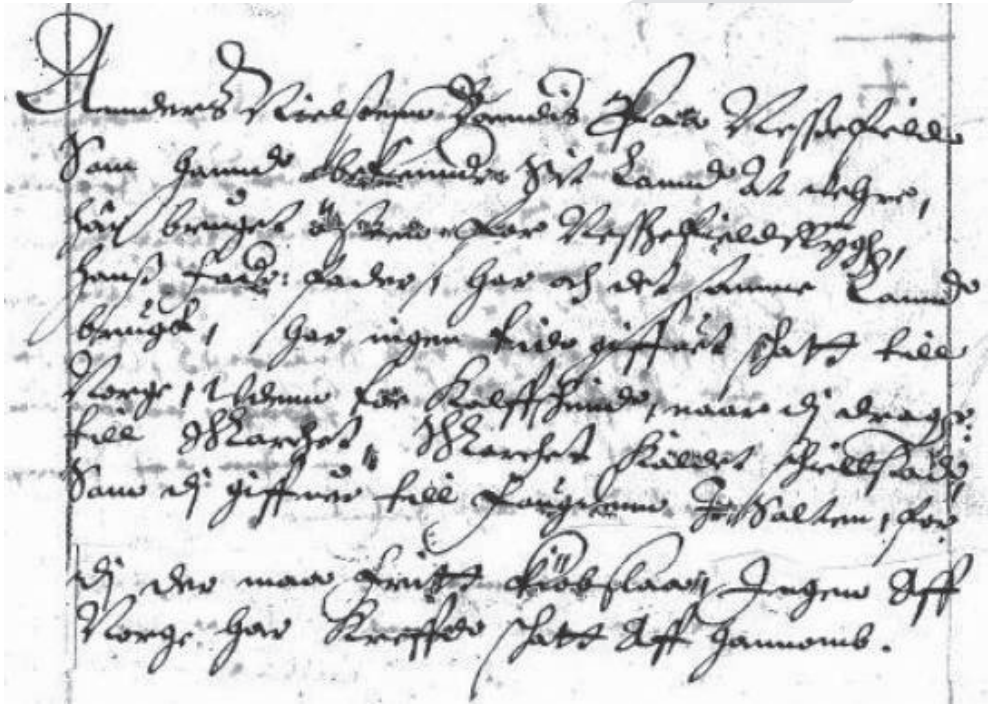

Svar på gotisk nøtt: side 60

– Det er vi som har slik bedrift

Magnus Halsnes
HIFO Bergen

Kreative gründerar med ynskje om ein variert kvardag. Frå venstre: Silje Een De Amoriza og Ingrid Myrstad (Foto: Magnus Halsnes)

Historikarane Silje Een De Amoriza og Ingrid Myrstad etablerte i 2010 Historikarverksemda, som tilbyr konsulenttenester med fokus på historiefaget. Sidan dei satsa for fullt i 2012, har arbeidsmengda berre auka og dei har fått fleire oppdrag.

Noko av grunnen til at Ingrid og Silje starta opp si eiga verksemd, var at dei ynskte seg ein variert arbeidskvardag.

– Ein har mange moglegheiter i yrkeslivet som historikar, men mange av desse vanlege stillingane er reindyrka. Ein driv anten med formidling eller forsking. Vi ynskjer å utfordre tankegangen om at ein anten må verte PhD-kandidat eller lektor, seier Ingrid.

– Vi utfordrar horisonten i historiefaget, legg Silje spøkefullt til, – og vi vil drive med historie på ein litt annleis måte og bruke alle sidene ved faget. Vi får utfordra oss sjølve gjennom eit mangfald av oppdrag.

Sidan verksemda vart skipa har dei merka at fleire har vore nysgjerrige

på prosjektet deira. Det er nemleg ikkje mange historikarar som endar opp som næringslivsgründerar.

Historiekunnskap sel seg ikkje sjølv

Sjølv om dei etablerte verksemda i 2010, var det ikkje før i januar i år at dei bestemte seg for å satse skikkeleg. Overgangen frå studiekvardag til gründerverksemd bydde likevel på fleire utfordringar.

– Det er mykje historiefaget lærer deg, men det er òg mykje det *ikkje* lærer deg, fortel Ingrid, – og det gjeld spesielt mykje av det praktiske, som til dømes praktisk økonomi, korleis ein skal traktere det statlege og kommunale byråkratiet, skrive kontraktar og levere anbod, og drive marknadsføring.

Det er difor mykje jentene har funne ut på eiga hand, og dei innrømmer at det har vore ei bratt læringskurve. Dei var nøydde til å vere svært aktive for å kome seg på beina. Det er gjennom å vere offensive overfor ymse aktørar at dei har skaffa seg arbeid. Med eit lite konkret produkt har strategien vore å ta kontakt med dei som truleg treng tenestene deira, og vise dei kvifor. Samstundes har dei vore bevisste på å skape seg eit godt rykte, gjennom å levere solid arbeid og bygge kunderelasjonar.

– Det har vore skummelt å hive seg frampå utan å kunne vite korleis det ville gå, men dette har vist oss kor viktig det er å ha sjølvtillit, både på fag og eigen kompetanse. Historiefaget har nemleg ei praktisk side òg, som til dømes det å kunne handtere mykje informasjon og mange element samstundes. Det som er mest etterspurt, i følgje jentene, er nemleg til sjuande og sist sjølve historiekunnskapen deira, noko som skil dei frå mange andre konsulentar på marknaden. Det er få reinspikka historikarar i norsk næringsliv.

Det å vere frampå ser ut til å løne seg for verksemda, og etterspurnaden etter tenestene deira har auka dess meir kjende dei har vorte.

– Då vi satsa frå januar av hadde vi knapt noko på tapeten, men no har vi oppdrag året ut. Alt vi har fått til skuldast aktiv marknadsføring. Dersom ein vil lukkast i marknaden, er ein fullstendig avhengig av å selje seg sjølv og eigen kompetanse. Dette krever svært hardt arbeid, og det er nettopp det som har ført oss dit vi er i dag.

Oppdragsmangfald

Eit av hovudprosjekta til Historikarverksemda går på historie om strikking, medan eit anna byr på smaking av – og historie om – øl frå norske gards- og mikrobryggjeri. Dette er to prosjekt dei sjølv planlegg og utformar frå start til slutt.

– Når ein er gründer må ein vere kreativ. Ein må skape sine eigne prosjekt i tillegg til å oppsøke oppdrag. Med desse to prosjekta har vi til dømes kombinert personlege interesser med historiekunnskap. Ein bonus med noko ein verkeleg er interessert i, er litt ekstra engasjement og at ein kan gjere arbeid ut av det.

Forsvarleg bruk av historie i marknadsføring har stor verdi sidan historie er identitetsskapande. Dette er noko dei har oppdaga at det er ein etterspurnad etter, og dei har mellom anna arbeidd med historieformidling gjennom nettbaserte oppslagsverk, og som eksterne manusredaktørar for forlag.

– For nokre aktørar kan det ofte vere enklare å leige oss inn framfor å tilsette nokon for ein kort periode.

Det har vore ein bratt læringskurve, og det er mykje Silje og Ingrid må finne ut på eiga hand. (Foto: Magnus Halsnes)

Skriv bok om Bergen Brannvesen

Eit av dei nye prosjekta deira er å forfatte ei jubileumsbok om Bergen Brannvesen si historie. Etaten feirar 150 år i 2013. Prosjektet fekk dei då dei vann eit anbod saman med Fagbokforlaget.

– Dette skal ikkje vere ei lang og fagleg tung analyse, men eit gåvebok eller praktbok som tematiserer og kontekstualiserar viktige milepælar i Bergen Brannvesen si historie. Vi ynskjer å gå tematisk til verks framfor kronologisk, arbeide med forteljingsteknikkar og tenke litt utradisjonelt. Vi vil mellom anna bruke mykje plass på bilete og gode biletekstar. – Dette skal ikkje berre vere for dei som er superinteresserte i Bergen Brannvesen, skyt Silje inn, – det skal vere ei estetisk bok som inviterer til å bli kikka i. Det er ikkje ein motsetnad mellom fagleg forsvarleg forsking og god formidling.

Jentene ynskjer mellom anna å bu nokre døger på brannstasjonen og dimed ta del i kvardagen for å skaffe seg eit innsyn i korleis det er å vere brannmann. Bergen brannhistoriske stiftelse har i tillegg den beste samlinga av brannutstyr i Europa, ei samling som strekk seg attende til 1300-talet og som mellom anna inneheld ein komplett bilpark.

– Brannvesenet har vore veldig flinke til å ta vare på historia si, og arbeidet med boka byr på eit vell av ulike kjelder og framstillingar.

Gode råd er hardt arbeid

Etter at dei starta verksemda si, er det fleire som har spurt om det faktisk løner seg økonomisk, og til dette svarar dei at det byrjar løne seg.

– Ja, vi lever båe av inntektene til Historikarverksemda. Vi har ikkje jobb ved sidan av.

Når ein startar for seg sjølv må ein rekne med å legge ned mykje arbeid i starten, utan å få so mykje pengar attende. Men vi har lært oss å drive butikk, og det å balansere det kommersielle med fagleg integritet. – Det er heilt klart ein marknad for tenestene våre der ute, men ein må leite for å finne den. Det er mange frittståande historikarar som navigerer i denne oppdragsmarknaden, og det er ikkje alltid kjekt å stå åleine. Det å slå seg saman er difor absolutt å tilråde. Ein skaffar seg ein arbeidskollega og eit arbeidsmiljø som byr på ei fast ramme same kva oppdrag ein får, og dette har utruleg mykje å seie. Ein samlar kompetansen! Det er dessutan lettare å marknadsføre ei verksemd enn ein person.

Historikarverksemda er framleis i startfasen, men både Ingrid og Silje tenker fram i tid og har store planar om å lukkast på lang sikt.

Det er sjølve historiekunnskapen som er mest etterspurd, og sidan dei satsa på alvor i januar har dei fått fleire oppdrag og har no arbeid ut året. (Foto: Magnus Halsnes)

Historikarverksemda var grunnlagt i 2010 av Silje Een de Amoriza og Ingrid Myrstad, båe med master i historie frå Universitetet i Bergen. Verksemda tilbyr ei rekkje tenester innan oppdragsforsking, historieformidling, tekstutvikling og prosjektleiing.
Nettside: http://www.historikarverksemda.no

En slåsskamp mindre på Møre?

Hans Jacob Orning
Professor i historie, Høgskulen i Volda

Da jeg var student på Blindern på slutten av 80-tallet, verserte det en historie om to historikere som ikke akkurat var perlevenner. Da den ene fikk nyss om at den andre var livredd kaniner, skal han ha plassert en kanin på vedkommendes kontor, noe som selvfølgelig dannet grunnlag for en udødelig historie. Et tiår senere fikk jeg høre samme historie av mine studenter på Blindern. Den eneste forskjellen var at aktørene nå var byttet ut. I stedet for de to historikerne jeg hadde fått høre om, var det nå to andre som fylte rollene. For øvrig var historien (og fiendskapen) den samme – kanskje med noen flere kaniner (i ettertid har også andre dyr kommet til).

Kåre Lunden anklager meg i *Historikeren* 1 2012 («Ei møy mindre på Møre») på humoristisk vis for å bidra til mytedannelse i historiefaget – denne gangen ikke primært gjennom å avskaffe vikingtiden, men ved å hevde at han ble truet med juling på Sunnmøre i 1986 under tusenårsjubileet for Hjørungavåg-slaget. Og han har helt rett. Det er rett og slett snakk om en sammenblanding av ulike muntlige tradisjoner, en utfordring vi til stadighet som historikere støter på i våre kilder – og også forbløffende ofte i moderne fortellinger.

Historikeren som fikk et ublidt møte med Sunnmøre opptrådte ikke på tusenårsjubileet i 1986 (der var det unektelig Lunden som foredrog), men på et folkemøte avholdt året før: 15. mai 1985 i Park kino i Ålesund.

For dem som ønsker å lese om diskusjonene rundt Hjørungavåg-slaget (det er minst seks steder som har vært foreslått), anbefales det å lese *Striden om stedet: Hjørungavåg-slaget i norsk historie og kulturdebatt* (redigert av Stein Ugelvik Larsen) fra 2006.

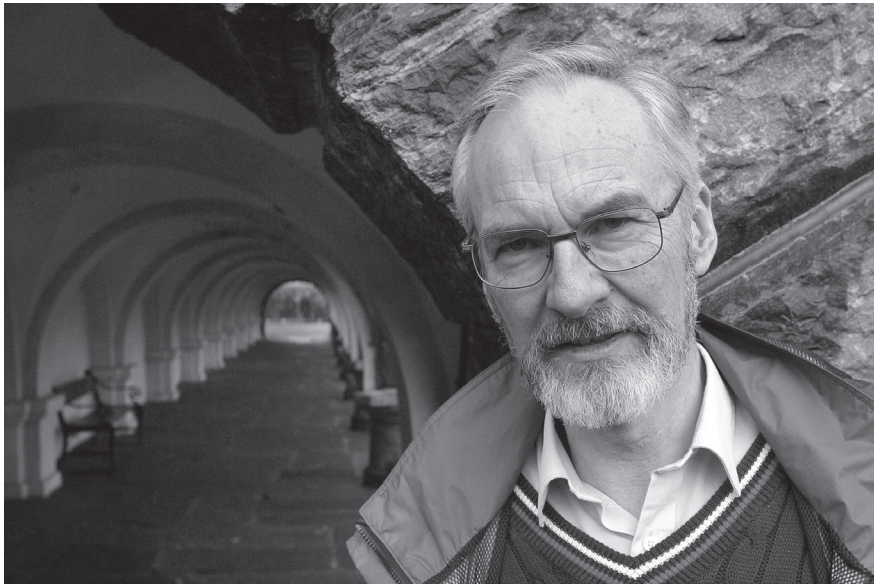

Sverre Bagge (Foto: Bergens Tidende)

Sverre Bagge – 70 år

Leidulf Melve
Professor, AHKR, UiB

Historikeren vil i dette nummeret vie plass til 70-årsjubilanten, Sverre Bagge, professor i historie ved Universitetet i Bergen (1991-) og leiar for Senter for Middelalderstudier (CMS) (2003-). Bagges forskingsfelt er breitt, og inkluderer emne frå europeisk, skandinavisk og norsk mellomalderhistorie. Ikkje minst har det vore viktig for Bagge å plassere den skandinaviske og norske mellomalderen inn i eit breiare europeisk perspektiv. Ei slik tilnærming har han nytta på ei rekkje emne innanfor politisk historie, idéhistorie og historiografi.

- For å ta det frå byrjinga: Kva vekte interessa di for historie?

Det går veldig langt attende; eg fekk Snorres kongesoger den dagen eg vart fødd [7. august 1942], og frå eg var sju år las far min dei høgt til meg. Etter kvart vart eg særleg interessert i oldtidshistorie, og dette var lenge før eg byrja å studere. Historie var eit av mine beste fag. I tillegg hadde eg ein særs god historielærer på gymnaset, Jostein Solheim, som hadde studert under Edvard Bull.

- Så det var ikkje mellomalderhistorie som fenga mest innleiingsvis?

Nei, det var eldre historie generelt, og særleg oldtidshistorie. Eg hugsa at då eg byrja med historie på folkeskulen, fekk me innføring i korleis det var då besteforeldra våre var små. Dette tykte eg berre var tull; historie skulle handle om dei eldste tider, med kongar og krigar som det mest sentrale.

Mellomalder-, bindestreks- og intellektuell historie

- Når dukka interessa for mellomalderhistoria opp? Var det under studietida, eller var det endå seinare? Du har jo ein fagkrins som inneheld latin, gresk og historie, så vegen kunne gått i fleire retningar.

Det var ikkje slik at eg hadde planlagt å ta mellomalderhistorie frå byrjinga av. Når eg valde mellomalder var det ut frå ei kjensle av at det var gjort så mykje på oldtidshistorie, samstundes som det hadde etablert seg eit mellomaldermiljø i Bergen. Hovudfagsmiljøet var veldig bra, og her gjorde Knut Helle eit framifrå arbeid. Det som først og fremst var intellektuelt spennande var opposisjonen mot den tidlegare, gjerne marxistisk inspirerte generasjonen; no skulle ein finne ut av korleis det verkeleg var. I det heile vurderer eg utdanninga i klassisk filologi som særs viktig i mi intellektuelle utvikling; dette er jo ein heilt annan tradisjon enn den ein møter blant anna i norrøn filologi. Den klassiske filologien er eit breitt anlagt kulturhistorisk prosjekt, og ikkje snever tekstfilologi.

- Du studerte på 1960-talet – ein omkalfatrande periode på mange måtar, ikkje minst historiografisk. Nye bindestrekshistoriar dukka opp, slik som sosialhistorie og kvinnehistorie. I kva grad påverka dette den norske mellomalderforskinga i di studietid med omsyn til tema og problemstillingar?

Eg opplevde studentopprøret på slutten, men tok ikkje sjølv del i det. Når det gjeld bindestreksdisiplinane, kom vel kvinnehistorie først på banen i 1970-åra – etter studietida mi var over. Sosialhistorie gjorde seg meir gjeldande, uttrykt gjennom historiografiske diskusjonar i *Historisk tidsskrift* kring 1970, der Edvard Bull og Sivert Langholm spådde at sosialhistorie ville få ei dominerande stilling i tida frametter. Historisk institutt i Bergen var derimot lite påverka av denne nye trenden; her var det politisk historie som dominerte.

- Kan du seie noko om vegen frå hovudfaget ditt om kapellgeistligheiten til doktorgraden som analyserte Kongespegelen i eit europeisk perspektiv? Med andre ord, frå eit relativt tradisjonelt emne innan norsk mellomalderhistorie til å gje seg i kast med den europeiske mellomalderen for gjennom dette å kaste ljos over ei særskild kjelde i norsk høgmellomalder.

Eg har alltid vore mest interessert i intellektuell historie. Eg enda opp med kapellgeistlegheiten mest fordi rettleiaren min, Knut Helle, føreslo temaet. Eg hugsar at då eg vurderte tema for hovudoppgåva, las eg artikkelen til Torfinn Tobiassen om tronfølgjelova frå 1964. Her hevda Tobiassen at det augustinske tankegodset var lite utforska i ein norsk samanheng. Eg gjekk då til Knut med emnet om Kongespegelen, men han syns ikkje dette var ein god idé. Kapellgeistlegheiten var eit meir konkret prosjekt, og eg syns for så vidt at det var interessert å arbeide med. Men det var ikkje aktuelt å gå vidare med temaet, sjølv om hovudoppgåva berre går fram til 1319. I mellomtida kom også Erik Gunnes' analyse av «En tale mot biskopene» [*Kongens ære.*

Kongemakt og kyrkje i En tale mot biskopene (1971)]. Denne inspirerte sterkt; når Gunnes var i stand til å få så mykje ut av ein såpass kort tekst, burde ein vere i stand til å gjere meir ut av Kongespegelen – eit langt meir omfattande arbeid.

- Slutten av 1970-talet, og særleg opphaldet ditt i Cambridge i 1979/80, har du sjølv vurdert som viktig i di utvikling som historikar. Her arbeidde du med bandet om høgmellomalderen i Cappelens verdshistorie, og gjorde deg blant anna kjend med Annales-skulen og det som gjerne er kalla mentalitetshistorie: Kva inspirerte deg særleg i denne tida?

Eg kan ikkje seie at miljøet i Cambridge var ein viktig impuls; eg vart faktisk litt skuffa. College i Cambridge består jo av mange fag, så det er tilfeldig om ein treff på historikarar. Mest interessant reint intellektuelt var seminara til Quentin Skinner. Han var nyleg komen attende frå USA, blitt professor, og gjeve ut *The Foundations of Modern Political Thought* (1978). Det bør understrekast at fokuset mitt er annleis enn det til Skinner; der han er oppteken av intellektuell historie i meir snever tyding, er merksemda mi retta mot vanlege menneskes tankar og tilhøvet mellom tekst og samfunn. Her kjem Annales-skulen inn; eg var særleg inspirert av Georges Dubys bok om dei tre ordenane *[Les trois ordres ou l'imaginaire du féodalisme* (1978)]. Eg må også nemne Richard W. Southerns bok om kyrkja *[Western society and the Church in the Middle Ages* (1970)], der han, som ein av dei første, sette utviklinga av kyrkja inn i ein sosial samanheng. Om me snakkar om andre arbeid som har inspirert meg kjem eg heller ikkje utan Johan Huizinga og hans klassiske arbeid om «mellomalderens haust» *[Herfsttij der Middeleeuwen* (1919)] – ei form for mentalitetshistorie, impresjonistisk, romantisk og, ikkje minst, veldig inspirerande. Om me også inkluderer tida etter Cambridge, må eg nemne Mary Douglas, særleg *Purity and Danger* (1966) og *Natural Symbols* (1970). Ho er ein meister i å analysere ritual og symbol, og korleis desse står i samband med kollektiv mentalitet: Tilsynelatande meiningslause handlingar og reglar markerer avstand mellom grupper på den eine sida, og etablerer sosiale hierarki på den andre. Jacques Le Goff si forsking har også inspirert meg; eg møtte han i Paris i 1992, og inviterte han nokre år seinare til Noreg. Le Goff er særleg viktig ved at han tok Braudel-generasjonens Annales-historie med dens vekt på det økonomiske og det sosiale vidare gjennom i større grad å fokusere på det mentale. Sjølv om dette er meir tradisjonell politisk historie: Jens Arup Seip, særleg *Et regime foran undergangen* (1945) og *Sættargjerden i Tunsberg* (1942). Seip har ei unik evne til å lese tekstar, og frå tekstar skissere eit presist samfunnsbilete. Det er intellektuell historie som er kopla til den konkrete røyndommen. I *Et regime*, til dømes, skildrar Seip praktiske menn som handlar i ljos av eit ideologisk rammeverk. Kritikken som gjerne er retta mot Seip, at han berre legg vekt på taktikk, er tatt ut frå samanhengen; i desse arbeida – og andre – er det intellektuell historie av høg klasse som vert presentert.

Den store intellektuelle utfordringa under opphaldet i Cambridge var å lage ein syntese. Dette hadde eg ikkje gjort før. Mykje av grunnen til at eg byrja å interessere meg for mentalitetshistorie og det sosiale, og dermed utvide perspektivet frå Kongespegelen, var arbeidet med verdshistoria. Det er nok noko av det viktigaste eg har gjort – uavhengig av korleis ein vurderer arbeidet.

Sverre saman med kona Guro-Mette ved verdas største korallrev, Great Barrior Reef, utanfor Queensland, Australia sommaren 2000. (Foto: Else Mundal)

Det dreidde seg kort sagt om å lære å skrive på ein syntetiserande måte. Ikkje minst var Knut Mykland viktig i denne prosessen. Eg hugsar at Knut leste det første manuskriptet; fleire stader hadde eg hevda at «dette er interessant». Då sa Knut «du skal ikkje seie at noko er interessant, men du skal gjere det interessant!» Eg er jo veldig oppteken av å skrive – av komposisjonen – og det var komposisjonen eg sleit mest med under arbeidet med vershistoria, nemleg å finne ei effektiv syntetiserande tilnærming. I denne samanhengen lærte eg også mykje av Richard W. Southerns bruk av eksempel, der gjerne berre eit einaste eksempel vert nytta for å tematisere store og komplekse prosessar.

- Om ein konsulterer Wikipedia-sida om Sverre Bagge blir du blant anna identifisert med mentalitetshistorie. Du har ved fleire høve uttalt deg kritisk om sider ved denne skulen – blant anna at den legg for mykje vekt på strukturar jamfør aktørar. Korleis ser du på mentalitetshistoria i dag?

Det er vel eit spørsmål om korleis ein oppfattar Annales-skulen i dag: Er det ein skule eller ein retning? Ein har jo i stor grad gått vekk frå omgrepet «mentalitetshistorie»; det er gjerne meir snakk om historisk antropologi i dag. Den store opplevinga for meg var i mindre grad konkrete resultat av Annales-skulens forsking, men at nye spørsmål om folk i fortida vart brakt på banen. Den meir tradisjonelle tilnærminga gjekk gjerne ut på at ein skulle lese kjeldene og tolke dei ved hjelp av sunn fornuft. Såleis vart menneska på 1200-talet presentert som nesten like oss sjølve. Annales-skulen kom på banen med nye spørsmål – nye problem – og forsøkte å forstå fortida på sine eigne premissar. I somme høve er dette blitt tatt for langt – der ein har gjort menneske i fortida for ulike oss sjølve. Det framande og eksotiske er for meg eit utgangspunkt for å granske rasjonaliteten bak ei handling. Menneskenaturen har vel ikkje utvikla seg nemneverdig, men det sosiale har i høgaste

grad endra seg. Mitt utgangspunkt er difor at det sosiale til ein viss grad determinerer kva som vert tenkt og korleis det vert handla.

Dei stille 1980-åra

- 1980-talet er eit tiår som i historiografisk samanheng kanskje vert litt oversett – plassert som det er etter dei store omkalfatringane på 1960- og 1970-talet. Du sat sjølv som instituttstyrar ved Historisk institutt på Universitetet i Bergen på 1980-talet– kva karakteriserte tiåret, institusjonelt så vel som fagleg?

Instituttstyrar som forskingsleiar fanst ikkje den gongen. Utfordringa som instituttstyrar på 1980-talet kom som ein konsekvens av nedgang i studenttal. Me utkjempa difor ein kamp for å halde på stillingane, og ikkje minst stillinga som instituttsekretær. Eg kan ikkje hugse at det fagpolitisk var dei store kampane. Miljøet var ikkje veldig dynamisk; det var til dømes vanskeleg å få etablert større forskingsprosjekt og tverrfagleg samarbeid. Eg kom jo til instituttet på slutten av 1960-talet etter den tidlege, heroiske, og kanskje noko mytologiske, perioden, og dei unge professorane med vinlauv i håret var på 1980-talet ikkje så unge lengre.

- I 1991 gav du ut eit av dine viktigaste arbeid, nemleg Society and Politics in Snorri Sturluson's Heimskringla. *På mange måtar markerte dette ein syntese av forskingsinteressene dine på 1970- og 1980-talet, då boka kombinerte politisk historie, historiografi, vekta på å forstå relasjonen mellom individ og samfunn, og – ikkje minst – fokuset på 'spelereglar'. Gerd Althoff, ein av dei viktigaste representantane for det som er vorte kalla 'the new constitutional history' og som nettopp rettar merksemda mot politisk oppførsel og spelereglar, har sagt at* Society and Politics *var ei av hans største inspirasjonskjelder. Om du sjølv skal velje eit – eller fleire arbeid – som du er særleg nøgd med, kva vil det – eller dei – vere?*

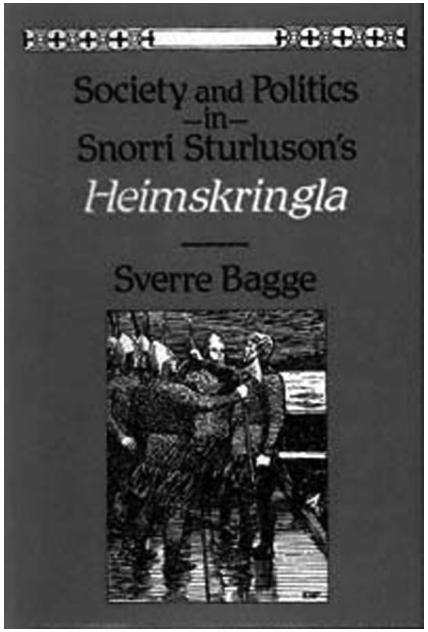

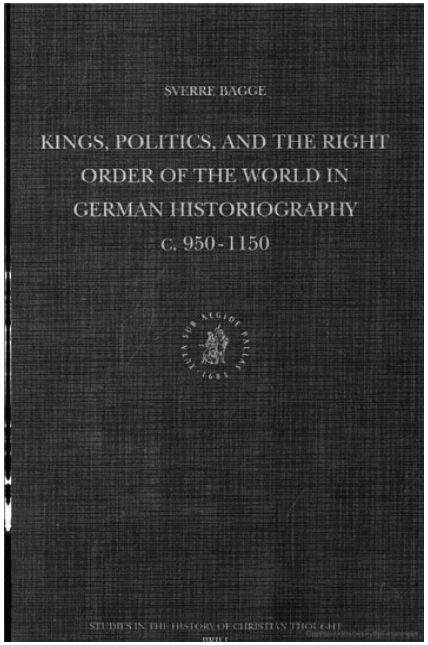

Det er jo ofte *Society and Politics* som vert rekna som mitt viktigaste arbeid. Bakgrunnen var arbeidet med Kongespegelen – også eit arbeid som eg framleis er nøgd med, sjølv om dette er ei meir tradisjonell avhandling. Det nye med *Society and Politics* var å nytte forteljande kjelder for å granske tilhøvet mellom samfunn og politikk – og dermed opne for nye spørsmål og perspektiv. Det samfunnet som Snorre presenterer, er det samfunnet forfattaren av Kongespegelen skildrar i årslikninga – menneske i kamp. Om kongespegelen såg på normer og reglar i samfunnet frå eit perspektiv, presenterer *Society and Politics* den andre sida. Her kjem «spelereglane» inn, uskrivne reglar og oppfatningar som regulerer tilhøvet mellom individ og grupper i eit såkalla «statslaust» samfunn. Eg gjorde kanskje dette samfunnet for anarkisk, og eg har seinare modifisert samfunnsoppfatninga slik den vart presentert i *Society and Politics*. I tillegg til desse to, er eg også nøgd med boka frå 2002, *Kings, Politics, and The right Order of the World*, og ikkje minst artiklane om Otto av Freising frå 1996 [«Ideas and narrative in Otto of Freising's *Gesta Frederici*»] og William av Malmesbury frå 2010 [«Ethics, Politics, and Providence in William of Malmesbury's *Historia Novella*»]. Desse arbeida er karakterisert av forsøk på å forstå mellomalderens historieskriving ved å lese dei som forteljing. Om ein kjem frå Snorre vert ein slått av kor annleis og eksotisk denne europeiske historieskrivinga er.

Senterleiar for mellomalderstudiar

- Kan du fortelje litt om bakgrunnen for Senter for mellomalderstudiar (CMS) – det tverrfaglege senteret som du no har vore leiar for i snart ti år?

Utover individprosjektet ["The Individual in European Culture" (1993-96)] og den tverrfaglege gruppa Mellomalderforum – som involverte blant anna Lars Boje Mortensen og Else Mundal, var det heile litt tilfeldig. Faktisk var eg inne på fleire alternativ, og det var ikkje utan vidare opplagt at det skulle bli eit senter for mellomalderstudiar. Eg tenkte også i retning Europastudiar, som også skulle inkludere moderne historie. Eg snakka blant anna med Odd Bjørn Fure, men han hadde andre planar – planar som gjekk i retning Holocaustsenteret. Då det til slutt gjekk i retning eit mellomaldersenter, var mykje gjeve med omsyn til medarbeidarar. Lars var opplagt, og det same var Else. Under arbeidet med prosjektsøknaden var det heile tida eit mål å tenkje taktisk: Kva prosjekt vil det vere mogeleg å få tilslag på? Etter kvart tok ein søknad form som tematiserte relasjonane mellom sentrum og periferi, med eit utgangspunkt i Robert Bartlett's tese om europeiseringa av Europa (sentrums kolonisering av periferien). I ettertid ser eg at eit møte med Nora Berendt i Cambridge seint på 1990-talet i så måte var viktig, sidan me her diskuterte tilhøvet mellom europeiske periferiar i nord og aust. I prosjektet var det eit poeng å syne at relasjonen mellom

sentrum og periferi ikkje berre var ei einvegsrørsle: Periferien omarbeidde aktivt tankegodset som kom frå sentrum, til dømes med omsyn til kristningsprosessen

- Korleis vurderer du desse ti åra, både når det gjeld di eiga forsking og når det gjeld rolla som senterleiar?

Eg syns for så vidt at det har gått bra med mi eiga forsking. Eg hugsar den jublande gleda då me fekk senteret – ei glede som fort gjekk over i ei redsle: No må me få i stand alt dette me har lova. I grunnen er eg vel ikkje typen til å drive med slikt – eg er ikkje ein typisk lagspelar, og manglar nok også litt på ei klassisk entreprenørhaldning. På botnen er eg ein enkel person som skriv for meg sjølv. Frå eit slikt utgangspunkt har det gått rimeleg bra. Om prosjektet ikkje har samanheng slik som me finn blant annan innan realfagsprosjekt, har miljøet ved senteret vore særs bra og inspirerande. Noreg har vel også vorte sett på kartet når det gjeld mellomalderforsking. Særleg er innlemminga av det europeiske perspektivet i norsk og skandinavisk mellomalderforsking viktig, og det same gjeld i høve til granskinga av relasjonane mellom sentrum og periferi.

Sverre på konferanse i Moskva i oktober 2011 i samband med eit prosjekt leia av Gerd Althoff. (Foto: ukjent)

Individet i sentrum

- Eg vil hevde at ein raud tråd i forfattarskapen din er ei form for humanisme; individet står i sentrum – anten som forskingsobjekt eller som drivkraft i historia. Andre faktorar spelar sjølvsagt ei rolle, men får aldri dominere forteljinga. Kommentar?

Eg har ikkje tenkt så mykje på dette sjølv, men det kan nok stemme. Eg forsøker heile tida når eg skriv om einskildindivid å plassere dei i ein sosial samanheng. Eg er også oppteken av portrett, sjølv om biografiar er problematisk i ein mellomalderkontekst. Noko eg har blitt meir oppteken av er normer; samfunn er sjeldan eller aldri anarkiske, nettopp fordi det alltid finst normer. Eg oppfattar meg sjølv mest av alt som eit borgarleg individ i tradisjonen frå 1800-talet – på godt og vondt.

- Når du no ser attende på dine 40 år som historikar – kva vil du seie er dei mest markante endringane av feltet?

Om me held oss til det feltet eg kjenner best, mellomalderforskinga, er det klart at mellomalderen har blitt mørkare. Om mellomalderforskinga frå slutten av 1800-talet til 1960-talet skildra perioden som eit forstadium til det moderne – særleg når det gjeld konstitusjonelle tankar og institusjonar, men også i høve til humanistisk tankegods – er det ein mørkare og meir framand mellomalder som er utforska dei siste tiåra. I tillegg er det liten tvil om at ein har sett ei vending frå det materielle og mot det kulturelle.

Sverre i Australia i samband med sagakonferansen (11th International Saga Conference) i Sydney i 2000. (Foto: Else Mundal)

- I jubileumsnummeret av Historisk tidsskrift *i 1996 meinte du at den politiske historia var på veg attende og ville gjere seg endå meir gjeldande i tida frametter. Korleis er stoda i 2012?*

Eg tvilar på at ein har opplevd ein stor renessanse for den politiske historia, uavhengig av korleis politisk historie er definert. Det var tendensar, slik som då den framstående Annales-historikaren Jacques Le Goff skreiv biografi om Ludvig den heilage [Saint-Louis (1996)]. Det er ikkje først og fremst ein politisk biografi, men det politiske står likevel meir sentralt enn det gjerne har gjort blant Annales-historikarar. Den verkelege utfordringa no er å nytte innsiktene frå den renessansen som har funne stad med omsyn til utforskinga av den tidlege mellomalderen på høg- og seinmellomalderen, med eit særleg fokus på endringsprosessane.

- I den same artikkelen frå 1996 meinte du også at syntesane var på veg attende. Kva er utfordingane for syntetiserande historieskriving? Eller for å setje det på spissen, er syntetiserande historieskriving i det heile tatt mogeleg innan eit historiefag som vert stadig meir spesialisert?

Ja, kva skal eg seie? Det er vel få indikasjonar på at syntesar har gjort seg meir gjeldande sidan 1996. Sjølv samfunnsvitarane har blitt meir varsame når det gjeld generaliseringar. Eitt unnatak er Francis Fukuyamas *The Origins of Political Order* (2011), som er ein imponerande syntese kring statsutvikling frå dei eldste sivilisasjonar fram til moderne tid. Dette med kjelder og kjeldenærleik er nok eit viktig moment når det gjeld fråværet av syntetiserande historieskriving. Eit anna moment kan vere mangel på gode idear. Eg vil også meine at ein ikkje kan forlange at syntetiserande historieskriving skal vere fullstendig kjeldebasert. Her tenkjer eg blant anna på globalhistorie. Det er likevel ein stor fordel at historikarar som driv med globalhistorie, eller annan syntetiserande historieskriving, har erfaring frå kjeldearbeid. Arbeid med primærkjelder gjer ein meir kritisk – ikkje berre til kjelder, men kanskje endå meir til sekundærlitteratur. Når det gjeld spådommen frå 1996: Kanskje var den mest eit ønskje den gongen?

Varsame historikarar

- Kåre Tønneson meinte i eit tidlegare Seniors perspektiv at historikarar er for trege til å tilpasse seg nye media. Dette står, i følgje Tønneson, i samband med den meir avgrensa rolla norske historikarar spelar i det offentlege ordskiftet. Det same konkluderer evalueringsrapporten om norsk historieforsking frå 2007, nemleg at historikarar har mist definisjonsmakta til blant andre samfunnsvitarane. Korleis ser du på historikarars rolle i det offentlege ordskiftet – før og no?

Rolla har vel ikkje endra seg grunnleggjande, men observasjonen er nok korrekt. Eg må innrømme at eg verken beherskar dei nye media eller har vore tilstrekkeleg i det offentlege ordskiftet. Historikarars fråvær i det offentlege ordskiftet har nok mykje å gjere med at historikarar er varsame av seg, og gjerne avstår frå å uttale seg om ein ikkje er heilt sikker. Det heile er litt paradoksalt, sidan historieskriving har eit sterkt litterært innslag og såleis burde hatt ei styrke når det gjeld språkleg formidling. Ein har jo historikarar som Erling Sandmo og Peter Englund som unnatak. Når det er sagt, som mellomalderhistorikar er det ikkje alltid like nærliggjande å delta i ordskiftet. Dersom eg skulle tatt meir del i samfunnsdebatten, måtte det ha vore som samfunnsborgar og i mindre grad som historikar. Dei gongane eg har uttalt meg frå ein historikars perspektiv har emna vore relevante, slik som synet på kongedømet som institusjon.

- Evalueringsrapporten om historiefaget konkluderte også med at norsk historieforsking er prega av ein 'metodologisk nasjonalisme'. Korleis stiller du deg til dette? Til dømes, er norske historikarar meir nasjonalt orienterte enn historikarar i andre land?

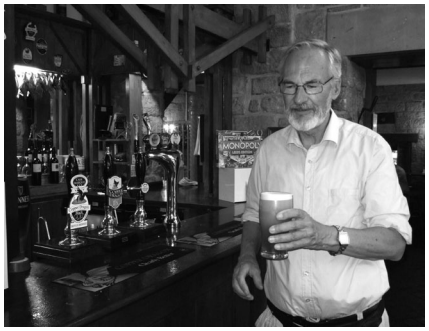

Sverre Bagge på Stables pub i juli 2010 under International Medieval Congress i Leeds. Ved middelalderkonferansen i Leeds 2012 holdt Bagge en av hovedinnledningene med tittelen Changing the Rules of the Game: When did Regicide go out of fashion and why? (Foto: Rune Blix Hagen)

Det er vel ikkje sikkert at norske historikarar er meir nasjonalt orienterte enn andre. Det nasjonale er i stor grad bestemt av kjeldetilfanget. Både språk og kjeldetilgang skapar utfordringar når det gjeld arbeid med historie frå andre nasjonale kontekstar. Til samanlikning: Det er ikkje det same å skrive om ein utanlands diktars verk som å gå inn i eit anna lands arkiv. Utfordringa for framtidige historikarar er det globale – å perspektivere både det norske og det europeiske i ljos av det globalhistoriske.

Legitimering av historiefaget

- Den amerikanske mellomalderhistorikaren Joseph R. Strayer og eleven, Norman F. Cantor, hadde via to år (1951-53) til å registrere engelske og franske skattematriklar. Cantors interesser gjekk på dette tidspunktet i andre retningar, og han spurde Strayer om han kunne få skrive doktorgrad om det thomistiske synet på kongedømet. Svaret kom raskt: Cantor burde vurdere ei overføring til filosofi; ikkje det at temaet var framand for mellomaldersoga, problemet var at "…the philosophers will never study tax rolls. If we historians don't do it, nobody will, so we have to do it." I vår tid, då det tverrfaglege er eit honnørord, har historikaren særlege oppgåver – ei plikt til å fokusere på ein gjeven tematikk eller, som her, ein kjeldetype?

I klassisk konferansepositur i Moskva, oktober 2011. (Foto: ukjent)

Nei, det går vanskeleg å hevde eit slikt syn i dag. Men spørsmålet er interessant, då det tematiserer legitimering av forskingsinteresser. Trugsmålet mot humanistiske fag – som me blant anna har sett i Morgenbladet – er overdriven. Det er rett og slett eit spørsmål om me skal halde oss til ei fordeling mellom faga som i somme høve går tilbake til 1960-talet. Om studenttalet går ned, må det få konsekvensar for talet på stillingar; dette er uproblematisk, då det vanlegvis ikkje er snakk om å leggje ned fag. Det er også feil at humanistiske fag er dårleg stilt i Noreg. Det står langt dårlegare til andre stader. Når det gjeld den primære nytteverdien av historiefaget, ligg den i å skape perspektiv og avstand, og ikkje minst, utvide vår forståing av mennesket som samfunnsvesen og politisk vesen.

- Kan ein rekne historie som eit danningsfag?

Ja, noko slikt. Historie har utan tvil ein viktig kritisk funksjon; utan eit historiefag ville det nærast ha vore fritt fram å fortolke fortida – og dernest nytte denne fortolkinga for å underbyggje ein gjeven ideologi. Dette er ein nytteverdi som er vanskeleg, for ikkje å seie umogeleg, å måle på ein presis måte, og endå vanskelegare å omsetje i kroner og øre. Nettopp difor er ein slik danningsfunksjonen då viktigare å understreke – og å kjempe for.

Våryr i Glasgow

Hilde L. Jåstad

Førsteamanuensis, Høgskulen i Sogn og Fjordane[1]

Rundt 1400 deltaker fant veien til Glasgow University i april, her var det duket for den niende European Social Science History Conference.

Deltakerne kom fra ulike land og kontinent, riktignok med et flertall fra det nordvestlige hjørnet av Europa. 16 deltakere kom fra Norge der flertallet har sin arbeidsplass ved ett av landets universiteter, men også Høgskulen i Volda og Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek i Oslo var representert.

Genuine møteplasser

Hvordan er det mulig å skape slike genuine møteplasser på en så stor konferanse? Tematiske nettverk er nøkkelen til suksessoppskriften. I alt 27 nettverk var til stede under konferansen[2], som enten har et navn der rammene er satt av geografi (f eks Latin America) eller tid (f eks Middle Ages), mens atter andre signaliserer mer spesifikke tema som Education and Childhood eller tema av metodisk art, som f. eks. Historical GIS/History and Computing.

Til tross for et enormt format er ikke dette en konferanse for de som ønsker formelle plenum, der man kan lene seg tilbake og lytte til høyt profilerte foredragsholdere som gir deg vitaminer, kalsium og jern for de neste 24 månedene. Nei, dette er en konferanse for "preliminary results, do not site without permission", der faglige diskusjoner fyller rommene og forhåpentligvis også bagasjen din når du vender nesa hjem.

Mangfoldige nettverk

Norge var godt representert i Glasgow. Fra *World history* nettverket holdt Carl Emil Vogt fra Universitetet i Oslo innlegg om Fridtjof Nansens rolle som leder for det europeiske hjelpearbeidet under hungersnøden i Russland 1921-22. I dette innlegget hadde Vogt et fokus på mediedekninga, både fra Nansen og hans støttespillere, men også fra de som ønsket å trenere prosjektet.

I sitt innlegg "Representations of Muslim Women's Gender Identities by Minority Organisations in Norway as a Response to the Norwegian Public Discourse about the Emancipation and Integration of Muslim Women (1975-2010)", *Women and Gender* nettverket, argumenterte Margaretha van Es fra Universitetet i Oslo for at det har skjedd en endring i representasjonsmønsteret. Denne endringen var ikke bare et resultat av endringer innenfor minoritetsmiljøene, men at representasjonene også kan sees som en respons på den offentlige diskurs om frigjøring og integrering av muslimske kvinner.

Bjørn Sørensen fra Universitetet i Trondheim er tilknyttet nettverket *Material and Consumer Culture*, og la frem et paper med tittelen "Offshore Media. Audiovisual Mediation of the Norwegian Offhore Oil Industry 1967-2000". Sørensen har siden 2010 vært tilknyttet et prosjekt under navnet "Offshore Media. Petroleum, Film and the North Sea", hvor ett av målene er å studere den tekstlige og historiske dimensjonen i såkalte industrielle filmer. Under årets konferanse ønsket Sørensen å diskutere noen av de kontekstuelle problemer involvert i prosjektet.

Foran fra venstre: Arne Solli, Gunnar Thorvaldsen, Trygve Andersen, Hilde L. JåstadBak fra venstre: Runar Jordåen, Bjørn Sørensen, Sølvi Sogner, Arnfinn Kjelland, Marianne Erikstad, Svein Ivar Langhelle. (Foto: en lokal forbipasserende)

Bønder og banditter

I nettverket *Politics, Citizenship and Nations* hadde Marthe Hommerstad fra Universitetet i Oslo et innlegg om "Peasants making Policies – The Norwegian Parliament 1814-1837". I dette innlegget så Hommerstad nærmere på den norske bonden i transisjonen fra å være en norsk undersått under det danske eneveldet til en politisk borger av den "demokratiske" norske stat. Presentasjonen hennes hadde et fokus på samspillet mellom de uformelle arenaene bøndene hadde, samt et utvalg av saker fremmet i Stortinget, og hvordan dette kan ha bidratt til en ny politisk dagsorden i Norge.

Fra *Criminal Justice* nettverket stilte blant annet Frode Ulvund fra Universitetet i Bergen med paperet "Control and Discretion. The Use of Discretion in Policing Vagrancy and Disorderly Persons in Europe ca 1870-1910". I en tidsperiode hvor industrialiseringa bidro til en transformasjon av arbeidsmarkedet, med hovedvekt på mobile lønnsarbeidere, skjedde det samtidig en uunngåelig begrepsendring av ulike former for lediggang. Innenfor denne rammen diskuterte Ulvund omfanget og karakteren av skjønnsbruk, både formelt og uformelt, i politiarbeid hvor målet var å kontrollere løsgjengeri og tigging. Paperet hadde et fokus på forholdene i Skandinavia, Tyskland og Sveits.

Religiøsitet og seksualitet

Fra *religionsnettverket* hadde Svein Ivar Langhelle ved Universitetet i Stavanger et innlegg om "Religion between Tradition

and Modernity. A Norwegian Case". Med referanse til Erich Bayreuther, diskuterte Langhelle implementeringsprosessen av nye etiske standarder som fant sted på Sør-Vestlandet i kjølvannet av de omfattende religiøse vekkelsene. Langhelle argumenterte blant annet for at de religiøse vekkelsene var et viktig element i moderniseringa av samfunnet, der man i økende grad distanserte seg fra tradisjonelle rammer med særlige forpliktelser til lokalsamfunnet.

Runar Jordåen, Universitetet i Bergen, og tilknyttet nettverket *Sexuality*, la frem paperet "Bevölkerungspolitischer Blindgänger? Homosexuality in German occupied Norway, 1940-45". Innlegget til Jordåen er et bidrag til historien om homoseksualitet og nazisme, og om forholdet mellom rasepolitikk og seksualpolitikk i okkupasjonstida. Funnene til Jordåen viser at okkupasjonsmakten og NS tok initiativ til å intensivere rettsforfølgelsen av homofile menn (lovforslag 1942). Gjennom en analyse av sanksjoner mot mannlig homoseksualitet i denne perioden, diskuterte Jordåen relasjonen mellom homoseksualitet i lovforslaget fra 1942 og de eugeniske reformene som trådte i kraft omtrent på samme tid (sterilisering og abort).

Historisk befolkningsregister

Norge er sterkt representert i *Spatial and Digital History* nettverket. Marianne Erikstad, Universitetet i Tromsø, la frem paperet "Variability in Coding Occupation in Norwegian Censuses". De norske folketellingene fra 1801 til 1900 har gjennom North Atlantic Population Project (NAPP http://www.nappdata.org/napp/) blitt harmonisert med andre lands folketellinger gjennom såkalte koda filer. Erikstad diskuterer i sitt paper hvilke enorme variasjoner det er i registreringa av yrke i de norske folketellingene og hvordan dette avspeiler seg i resultatet av kodingsprosessen.

Våre unike folketellinger var også temaet for innlegget til Trygve Andersen, Universitetet i Tromsø. Hvilke muligheter som ligger i å få digitalisert den hittil nokså vanskelig tilgjengelige 1891-tellinga ble tatt opp i Andersens innlegg "Automatic Transcription of the Norwegian 1891 Census", og det er ikke annet å si enn at framtida forhåpentligvis ser lys ut med tanke på en digital utgave.

Arnfinn Kjelland fra Høgskulen i Volda er også tilknyttet dette nettverket, og i sitt innlegg "Databases Constructed by the 'Norwegian Extended Family Reconstitution Method' as Part of a National Population Register" diskuterte Kjelland hvordan dataprogrammet Busetnadssoge (BSS), et program som primært blir brukt av bygdebokforfattere, kan bidra inn mot planene om et historisk befolkningsregister.

Historisk befolkningsregister var også temaet til Gunnar Thorvaldsen ved Universitetet i Tromsø. Innlegget "Linkage in the Historical Population Register for Norway" tok opp diskusjonen om problemer knytta til ID-strukturer og hvordan man kan håndtere tilfeller med noe utydelig id-informasjon i lenkingsprosedyrene. Thorvaldsen er i tillegg tilknyttet nettverket *Family and Demography*, der han under årets konferanse var opponent ved en sesjon og en paneldiskusjon, henholdsvis European Censuses and NAPP Harmonization og European Historical Population Samples Network (EHPS-Net).

Middag med nordiske kolleger. (Foto: Hilde L. Jåstad)

Finn nettverket ditt

Konferansen arrangeres annet hvert år og regnes som en av de størst møteplassene for samfunnsvitere, historikere og dets like. International Institute of Social History (IISH http://socialhistory.org/en) i Amsterdam står for organiseringa, og etter årets samling kunne de konstatere at rundt 1400 deltakere hadde funnet veien til Glasgow i løpet av fire hektiske programdager.

Når du registrerer deg til konferansen, melder du deg samtidig inn i ett eller flere nettverk. Disse nettverkene er selve hjertet i konferansen, og gjennom timeplanfesta nettverksmøte har hver og én mulighet til å påvirke og bestemme hva som skal være temaer og problemstillinger for neste konferanse, to år fram i tid. Genialt.

I tillegg til nettverksregistreringa, sender du inn for godkjenning en tittel og et sammendrag av paperet ditt. Om du har et ønske om å være ordstyrer eller opponent for en sesjon, meldes dette inn samtidig. Det er selvsagt ikke obligatorisk at du entrer den fremre delen av møtelokalet med et 20 minutters innlegg av blodferske analyser, tanker og ideer. Motivet kan likegodt være et behov for å kjenne på hva som rører seg i fagfeltet, møte fagfeller etc. Likevel, om man våger å kaste seg ut i det internasjonale farvannet, så er min egen erfaring at dersom man er godt forberedt, så blir man også godt mottatt, uavhengig av antall år i bransjen.

European Social Science History Conference (ESSHC http://www.iisg.nl/esshc/)

”Lausunger” og søskenbarnekteskap

Sølvi Sogner, professor emerita ved Universitetet i Oslo, er tilknyttet nettverket *Family and Demography*. Under årets konferanse hadde Sogner et innlegg om ”Illegitimacy in Norway in Historical Perspective” der hun diskuterte ulike sider ved det som vel kan karakteriseres som en revolusjonerende utvikling av andel barn født utenfor ekteskap. I 1801 gjaldt dette 5,8 % av alle fødsler. Nær 200 år sendere, i 1993, var bortimot halvparten (44,4 %) av alle barn forløst uten at foreldrene var gift. Sogner var i tillegg én av fire opponenter under sesjonen *History of Historical Demography Further Explored*, der særlig fagets fremtid ble drøftet.

Undertegnede er også en del av *Family og Demography* nettverket, og la frem paperet ”Consanguinity in Norway in the period 1891-1920”. Som ramme for foredraget ble den norske argumentasjonen for et forbud mot søskenbarnekteskap (debattert i 2011) speilet mot de siste måneders debatt om det samme, men nå i den islamske delen av verden. Kunnskap om fortidas giftermålstrategier og omfanget av søskenbarnekteskap, både i økonomisk og kulturelt perspektiv, vil være et viktig bidrag for hvordan den politiske debatten om et eventuelt forbud skal formuleres ved neste debattrunde. Kanskje man unngår argumenter i retning av at søskenbarnekteskap er noe fremmedkulturelt, noe som ikke angår oss?

Opponenten har en viktig rolle under sesjonen. Med samme taletid som resten av deltakerne, sørger han eller hun for et kritisk blikk på bidragene. Den virkelig gode opponenten klarer samtidig å legge opp argumentasjonen på en slik måte at den stimulerer til åpen debatt i sesjonens avsluttende kvarter. Arne Solli, fra Universitetet i Bergen, *Family and Demography* nettverket, gjorde i så måte jobben som opponent svært godt under sesjonen ”Can Family Systems Explain Regional Economic and Political Disparities in Europe: Historica and Comtemporary Perspectives”.

Kontakter pleies og bygges

Enhver konferanse er også en arena hvor kontakter pleies og bygges, og her er det mye som foregår i de mer uformelle settingene. Igjen er det nettverkstilhørigheten din som vil være en verdifull inngangsport, om du ikke allerede er innenfor. Under middager og pubturer diskuteres og planlegges artikler og søknader, og hvem vet – kanskje jeg og min svenske nettverkskollega vinner neste loddtrekning i Vetenskapsrådet? Jeg håper det, for etter årets konferanse har jeg brukt opp HIFO sin kvote på reisestøtte.

noter

1 Fra 1.8.2012
2 Nettverkene er: Africa - Antiquity - Asia - Criminal Justice - Culture - Economics - Education and Childhood - Elites - Ethnicity and Migration - Family and Demography - Geography - Health - Historical GIS/History and Computing - Labour - Latin America - Material and Consumer Culture - Middle Ages - Oral History - Politics, Citizenship, and Nations - Religion - Rural - Sexuality - Social Inequality - Technology - Theory - Urban - Women and Gender - World History

Niels Kayser Nielsen

Anne Svånaug Blengsdalen
Førstelektor i musikk ved HiT/AF/IKH

Natt til 6. april 2012 døde Niels Kayser Nielsen (f. 1949) i sitt sommerhus i Hvide Sande ved Ringkøbing. Hit til Klitten reiste han sammen med sin Brita så ofte han kunne. Niels beskrev denne delen av Vestkysten som «mer Klondykeagtig enn smuk». Han stortrivdes her ute og søkte hit så ofte det lot seg gjøre. Her skrev han, her leste han, og her slappet han av sammen med familie og venner.

Niels Kayser Nielsen var en historiker med bred faglig nedslagsfelt. Han var utdannet cand. mag. i nordisk språk, litteratur og historie fra Aarhus Universitet. Han startet sin karriere som gymnaslektor i Horsens, derfra gikk veien til Odense Universitet. I 1999 vendte han tilbake til universitet i Aarhus som lektor i historie. Her underviste han i mange emner, og «hans undervisning var meget søgt og værdsat af de studerende», skriver bokredaktør Poul Porskær Poulsen i et minneord. For Niels var det like viktig å undervise enten det var unge grunnfagsstudenter eller viderekomne hovedfagsstudenter. Han tok oppgaven som formidler svært alvorlig. Å formidle historien til de unge var for han et samfunnsansvar. Formidlingsansvaret strakte seg langt utenfor universitetets forelesningssaler. Niels var en populær foredragsholder og snakket like engasjert enten det var til Svenska Visarkivets 60 års-jubileum eller som foredragsholder på et nordisk-italiensk seminar om ”Progressiveness” i Roma.

Som historiker var Niels Kayser Nielsen opptatt av kulturhistorie i vid forstand, gjerne med et komparativt perspektiv. Under et nordisk sommerkurs på Island i unge år, møtte han sin vakre Brita Engelholm fra Finland. Han pleide å betegne det som et «møde på vulkaner». Gjennom denne dansk-finske alliansen ble hans interesse for Finland vakt og siden utvidet til å gjelde hele Norden. Hans forskningsarbeider spente fra idrettshistorie, stedskultur og historiebruk til matkultur og musikk. Fagfelt som gjerne studeres separat, ble satt i sammenheng. Slik kunne forholdet mellom kropp og sted og materialitet studeres tverrfaglig for å belyse hverandre. Historieforskningen og formidlingen av den var for ham langt mer enn «et uskyldigt og neutralt forehavende». Historiens bruk og misbruk var tema i flere utgivelser, som for eksempel *Steder i Europa. Omstridte byer; grænser og regioner* fra 2005 og *Historiens forvandlinger. Historiebrug fra monumenter til oplevelsesøkonomi* i 2010. Her introduserte han sentrale teorier, begrep og problemstillinger.

Niels var nordist og deltok i mange nordiske samarbeidsprosjekt. Hans kjennskap til Norden og transnasjonal kultur var dyptpløyende og omfattende. Blant hans senere arbeider ruver det store,

Niels Kayser Nielsen og Brita Engelholm under et norgesbesøk sommeren 2011. (Foto: privat)

syntetiserende verket *Bonde, stat og hjem: nordisk demokrati og nationalisme* fra 2009. «Den er skrevet med mitt hjerteblod,» sa han. Boken tar for seg forholdet mellom demokratiutvikling og nasjonal identitet i Norden - Danmark, Norge, Sverige, Island og Finland - fra ca. 1740 til 1940. Denne utgivelsen sammenfattet mange av de temaene Niels Kayser Nielsen arbeidet med i forskningen sin. Særlig var han opptatt av nasjonalismen i dens mange fasetter. I motsetning til den herskende oppfatning, hevdet Niels at nasjonalismen i Norden var en progressiv og moderniserende størrelse, som fremmet mer enn hemmet demokratiseringen av de nordiske nasjonalstatene.

Niels var stolt over sin jyske bakgrunn. Hans far hadde et lite landbruk og drev med melkekjøring som attåtnæring. Fra barnsben av lærte Niels seg god balansekunst der han sto bredbent og støtt i farens kjerre lastet med melkespann og med et fast grep om hestetømmene. Det blir gode leggmuskler av slikt. Det kom godt med da han begynte å spille fotball. Niels glemte aldri hvor han kom fra, og oppveksten formet nok mye av hans livsinnstilling og politiske orientering. Han var usnobbet og opptatt av den folkelige kulturen, ikke minst når det gjaldt musikk. I senere tid beskjeftiget han seg med utviklingen av populærmusikkulturen. Dette arbeidet rakk han dessverre ikke å fullføre.

Det var gjennom felles interesse for musikk undertegnede ble kjent med ham. På en historikerkonferanse i Helsingfors i 2006, om språk og nasjonalisme, foreslo Niels at musikk og nasjonalisme skulle være tema for neste konferanse. Høgskolen i Telemark avdeling Bø tok på seg å være arrangør. Det ble nedsatt et arbeidsutvalg bestående av Niels, historiker Peter Stadius fra Universitetet i Helsingfors og undertegnende. Denne nordiske forbrødringen var vellykket. I september 2007 kunne vi ønske velkommen til konferansen *Musikk og nasjonalisme i Norden*. Året etter ble det publisert en antologi med bidrag fra konferansen (HiT-skrift nr. 3 2008). På Niels' initiativ skrev arbeidsutvalget en fellesartikkel om emnet, publisert i Studia Musicologica Norwegica samme år.

Dette samarbeidet ble starten på et vennskap, med gjensidige besøk og utveksling av publikasjoner. Niels skrev forrykende raskt og godt. Artikler og bøker fløt fra hans penn med en sjelden letthet. På spørsmål om han hadde fått tid til å skrive noe i løpet av høsten, svarte han i en epost i januar i år at «joda, han hadde skrevet en artikel om kærlighed og ægteskab på landet i 1800-tallet i Danmark med tittelen "Når bønder elsker", desuden én om musik på Jyllands vestkyst samt én om to jyske bønder, som ikke kan beslutte sig for om de skal være landmænd eller skolelærere.» Postsendinger med publikasjoner fra hans hånd landet jevnlig i postkassen vår.

Niels var genuint interessert i andres arbeider og forskningsprosjekt og leste gjerne tekster under utarbeidelse. Som leser var han solidarisk og kritisk. Med sin humoristiske innstilling, sitt vennlige vesen og store viten ga han verdifulle råd og forslag til forbedringer.

De faglige interessene til Niels hadde ofte et nærmest materielt eller praktisk utgangspunkt – fra fotballen til idrettsstudier og fra kjøkkenbenken til matkultur. Nå var mat ikke bare føde for Niels, for han var mat også kulturell og åndelig næring. Han var

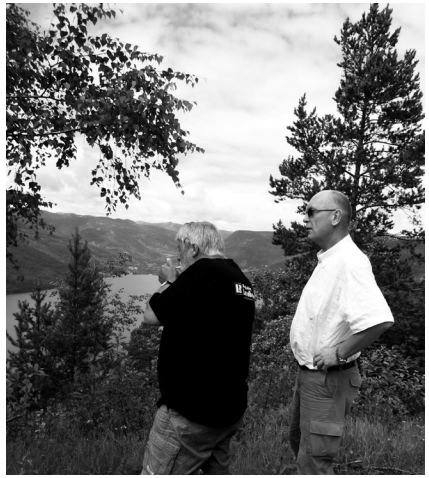

Niels Kayser Nielsen (til v.) og Frode Sæland, med utsyn over Tinnsjøen i Telemark. (Foto: privat)

selv en meget habil kokk og kunne svinge opp med lekkerbiskener som tyrkisk lam med ris, pinjekjerner og koriander eller «kvæder og granatæblesirup». «Ukrainsk gryde med oksekød, kartofler, gulerødder, kanel og nelliker» var heller ikke å forakte. Og, som han skrev i en av sine mange eposter med ønske om god helg, «måske der kunne falde et enkelt glas vin af til kokken, både medens han er i køkkenet og senere sammen med hans kone.»

Ute på Klitten skulle Niels og Brita bli gamle sammen. Her skulle de la solen gå sin gang og spise fisk. Så sluttet hans varme hjerte å slå. Han som hadde så stort livsmot og livsglede og var så raus som medmenneske. Som vi savner ham! Men det gror blomster i hans plogjernspor.

24. mai 2012

Svar på Quiz s 35

1. Lyngstuva (nordspissen av Lyngenhalvøya).
2. Den nordlege sjøruta til Asia – Nordaustpassasjen.
3. Kreta
4. 1920-1940
5. Nordpolmisjonen (som vart avvikla allerede i 1869, sidan Roma vaska skjønte at organiseringa dei la opp til vart noko utfordrande – med ansvar for alle sjeler nord for Polarsirkelen - frå Melville i Kanada til Kolahalvøya).
6. Karesuando (1826-1849) og Pajala (1849-1861). (Det første året etter han vart ordinert, frå 1825 til 1826, var han prest i Arjeplog med misjonsansvar for Pite.)
7. Bugøynes
8. Arne Treholt
9. Skjervøy, Tromsø, Finnsnes, Harstad.

Svar på gotisk nøtt s 36

«Anders Nielsenn Boendis paa Nesseffielde som band beheinnd(e)r sit Lannd at vebre, bar bruget Østen for Nesseffield Rygh, hans fad(e)r fader bar och det samme Lannd brugt, bar ingen tid giffuet schatt till Norge, Udenn toe Kaffischind, naar dj drager till Marchet, Marchet kaldet Schiellstad, som dj giffuer till fougdenn I Salten, for dj der maa fritt kiøbslaa, Ingenn aff Norge bar kreffde schatt aff bannomb.»

Grensetvist

Sommeren 1638 møttes en svensk og en dansk-norsk kommisjon på Nasafjellet på grensen mellom Sverige og Norge ved Saltfjellet i Nordland. To år tidligere hadde svenskene begynt gruvedrift etter sølv ved Nasafjell. Myndighetene i Danmark-Norge var sikker på at gruva var inne på norsk side av grensen, mens svenskene hevdet den var på svensk side. For å finne grenseskillet stilte svenskene med 22 reindriftsamer fra området. Den dansk-norske kommisjonen stilte med fire nordmenn, som alle hadde hørt fra gamle folk hvor grensen gikk, uten selv å ha vært i området. Det forelliggende er et utdrag fra et av samenes vitnemål, der Anders forklarte hvor grensa gikk. Begge land erklærte at grensa skulle følge vannskillet, og resultatet ble til slutt at gruva lå inne på svensk område.

Selv om vitnemålene ble gitt ettter myndighetenes behov for grenseavklaring, får vi innsikt i momenter vedrørende samers og nordmenns liv. Det framgår av samenes vitnemål at reindriftsfamilier hadde sine faste områder på Nasafjellet allerede fra 1500-tallet, mens nordmenn aldri dro så langt inn på fjellet. De to gruppene møttes regelmessig på markeder.

Dokumentene fra kommisjonsmøtet er i Riksarkivet, Arkivavleveringer Tyske Kanselli Utenriksavdeling A II Sverige 3, pk 39, Akter vedr et bergverk i Nordland.

Ny bok om seilskipsbygging på Sørlandet

Tittel: Skipsbyggmesterens tid
Skipsbygging i Vikkilen 1750–1920
Forfatter: Anne Tone Aanby
Innbinding: Innbundet m/vareomslag
Antall sider: 328
Pris: 469,-
ISBN: 9788281470088

Denne rikt illustrerte boka handler om et av svært få norske skipsbyggings-miljø som kan studeres gjennom hele seilskute-tida fra 1750 til 1920. I Vikkilen ved Grimstad trosset skipsbyggerne de sterke konjunktursvingningene i næringen, og holdt fram med skipsbygging i generasjon etter generasjon.

–Hvem bygde disse skutene som vi i dag bare kjenner fra skutemaleriene?
–Hvilke forutsetninger lå til grunn for at Vikkilen utviklet seg til et viktig sted for skipsbygging?
–Hvor fikk de lokale skipsbyggerne kunnskapene fra?
–Hvordan ble kunnskapen formidlet gjennom historien?
–Hvordan taklet man skiftende tider i næringen?
–Når, hvorfor og hvordan tok treskipsfarten slutt?

Disse spørsmålene, som alle handler om den landbaserte delen av næringen, er det denne boka forsøker å svare på. Boka er basert på et ti års langt forskningsarbeid av Anne Tone Aanby, forsker ved Aust Agder Kulturhistoriske Senter.

KA FORLAG
www.kaforlag.no

Boka kan kjøpes i bokhandelen eller bestilles fra bestilling@kaforlag.no

Historiekonkurransen «MIN FAMILIE I HISTORIEN»

HIFO-skole inviterer hvert år elever i ungdomsskolen og videregående skole til å delta i prosjektkonkurransen «Min familie i historien». Elevene oppfordres til å gjøre en undersøkelse av egen families historie og sette den inn i større historiske sammenhenger. Målet er at elevene får anledning til å gjennomføre en større historisk undersøkelse hvor det er vesentlig at de tar i bruk det de har lært i historieundervisningen. Det blir altså lagt vekt på at de kan formulere et problem, finne og bruke relevante kilder for å konstruere en historieframstilling. Slik kompetanse er helt sentral i historielæreplanene for ungdomsskolen og videregående skole.

Vinnere av HIFOs historiekonkurranse "Min familie i historien" 2012

Vinneren i klassen for ungdomsskolen ble i år Tina Kristiansen, Grasmyr ungdomsskole (Bamble). Vinnerbidraget søker å sammenligne kystkvinnenes levekår i Lofoten på 1800-tallet med dagens situasjon og levekår. Dette er ingen spektakulær historie. Den viser derimot vanlige menneskers liv og en utvikling som har vært vanlig for svært mange. Historien blir ikke mindre interessant av den grunn. Prisvinneren skriver med stor innlevelse og klarer på en utmerket måte å beskrive og gi forklaringer på den historiske utviklingen.

I klassen for videregående skole var det Sjur A. Rivlin, Hartvig Nissens skole (Oslo) som stakk av som vinner. Utgangspunktet for Rivlins undersøkelse er bestemoren som i 1946 forlot familien i datidens Palestina for å bygge opp organisasjonen for å hjelpe jøder til Israel. Prisvinneren undrer seg over hva som drev bestemoren. Han søker altså å finne svar, men etter samtalene med bestemoren sitter han ikke igjen med noen klare svar. Etter å ha hørt bestemorens fortelling begynner han å reflektere over sin arv som halvt jøde, noe som ikke har engasjert ham tidligere. Dermed blir dette like mye en studie i historiebevissthet; om hvordan fortiden ikke bare dreier seg om fortiden, men vel så mye om nåtiden og framtiden. Slik sett treffer Rivlin en nerve i historiekonkurransen – unge menneskers mulighet til å finne ut mer om seg selv og sin fortid.

«Stemmerettskonkurransen»

I 2013 er det 100 år siden innføringen av allmenn stemmerett i Norge, og dette skal feires gjennom et nasjonalt stemmerettsjubileum. Ett av HIFO-skoles bidrag til dette jubileet er å invitere til en «Stemmerettskonkurranse» for elever i ungdomsskolen og videregående. Konkurransen vil løpe parallelt med «Min familie i historien», men det vil være en egen jury og premier.

Elevene inviteres til å skrive om tema som knytter egen familie og spesielt kvinnene an til tema som demokrati og deltakelse, organisasjonsliv og samfunnsansvar. Elevene vil også i denne konkurransen stå relativt fritt til å velge problemstillinger de mener er relevante. I denne konkurransen er det også et poeng å se historien nedenfra, men samtidig knytte den til større historiske sammenhenger og prosesser. På HIFO-skoles årlige lærerseminar 26.-27. oktober vil kvinners historiske samfunnsdeltakelse bli viet spesiell plass.
For mer informasjon om konkurransene, se HIFO-skoles nettside.
www.historiekonkurransen.no

Arbeidsutvalg

Leder: Kari Aga Myklebost, tlf. 77 64 67 67/902 08 513, e-post: leder@hifo.no

Nestleder: Hallvard Tjelmeland, tlf. 77 64 43 59/ 951 07 734, e-post: hallvard.tjelmeland@uit.no

Kasserer: Ingrid Myrstad, tlf. 986 13 006, e-post: ingrid.myrstad@historikarverksemda.no

Redaktør *Historikeren:* Lena Ingilæ Landsem, tlf. 77 64 92 51/977 4 11 65, e-post: historikeren@hifo.no

Øvrige styremedlemmer

Anne Kjersti Jacobsen (skolekontakt), tlf. 975 32 358, e-post: anne.jacobsen@baerum.kommune.no

Erik Opsahl, tlf. 73 59 61 25, e-post: erik.opsahl@ntnu.no

Gro Hagemann, tlf. 22 56 48 11, e-post: gro.hagemann@iakh.uio.no

Lise Kvande, tlf. 414 01 224 epost: lise.kvande@plu.ntnu.no

Varamedlemmer

Karsten Korbøl, e-post: kkorbol@start.no

Stian Hauge, tlf. 61 26 60 80/976 59 836, e-post: shg@fmop.no

Marthe Hommerstad, e-post: marthe.hommerstad@iakh.uio.no

Hege Stavseth, e-post: Hege.Stavseth@uin.no

HIFO-sekretariatet

Jan-Tore Berghei, e-post: post@hifo.no tlf. 77 64 67 37

Lokallagsrepresentanter

Østlandet: Geirr Olav Gram, e-post: gogram32@yahoo.no

Vestfold: Birthe Østergaard Nebdal, e-post: birthe.nebdal@online.no

Agder: Thomas Hagen, tlf. 469 20 446, e-post: thomas.hagen@stiftelsen-arkivet.no

Rogaland: Olav Tysdal, tlf. 51 83 23 66, e-post: olav.tysdal@uis.no

Bergen: Ingrid Myrstad, tlf. 98 61 30 06, e-post: ingrid.myrstad@historikarverksemda.no

Sogn og Fjordane: Anders Timberlid, e-post: anders.timberlid@hisf.no

Nordvestlandet: Eirik Holmen, e-post: eieholmen@gmail.com

Sør-Trøndelag: Kristoffer Lund Langlie, e-post: kristoffer.langlie@ntnu.no.

Bodø: Linda Helen Haukland, e-post: brev@lindahelen.no.

Tromsø: Randi Rønning Balsvik, e-post: randi.balsvik@uit.no

Redaksjonen

Redaktør: Lena Ingilæ Landsem.

Redaksjonsmedlemmer: Vidar Eng, Hege Stavseth, Astrid Marie Holand, Jan-Tore Berghei.

Innmelding, kontingent og abonnement

Innmelding skjer til foreningens e-postadresse: post@hifo.no

Kontingent 660 kr per år, for masterstudenter 365 kr. Abonnement på Historikeren koster 300 kr per år.

Invitasjon til å bidra til temanummer av *Historisk tidsskrift*

Stemmerettsjubileet 2013

Redaksjonen for *Historisk tidsskrift* ønsker å bidra til formidling av ny forskning omkring stemmeretten for kvinner i 1913. Det planlegges markering av jubileet sentralt og lokalt på mange hold, men vi vil gjerne bidra til også å få fram relevant forskning. Vi vet at det foregår forskning om stemmerett, om arbeidet fram mot reformen, om kvinners politiske innflytelse både før og etter oppnåelse av stemmerett og om enkeltpersoners og organisasjoners betydning. *Historisk tidsskrift* vil gjerne formidle en del av denne forskningen samlet og inviterer med dette til å komme med forslag til artikler til et temanummer.

Dette planlegges som nummer 3/2013. Det vil innebære følgende tidsplan: forslag (ca. ½ side) må sendes inn til redaksjonen innen 1. oktober 2012. Ferdige manuskripter må foreligge 1. mars 2013.

Grunnloven og 1814

Redaksjonen for *Historisk tidsskrift* ønsker å bidra til formidling av ny forskning omkring Grunnlovens posisjon og det skillet i norsk historie som 1814 utgjør. Med det håper vi å kunne bidra til å få fram hvor forskningen omkring Grunnloven står i dag. Har vi nye svar på spørsmål som har vært reist ved tidligere jubileer? Hvilke nye diskusjoner og synspunkt er brakt inn i forskningen de siste årene?

Dette planlegges som nummer 1/2014. Det vil innebære følgende tidsplan: forslag (ca. ½ side) må sendes inn til redaksjonen innen 15. desember 2012, og ferdige manuskripter må foreligge innen 20. mai 2013.

Fagfellevurdering

For begge heftene vil artiklene gå gjennom den fagfellevurdering som er vanlig i *Historisk tidsskrift*. Det kan også bli aktuelt å holde forfatterseminar for hvert av numrene.

Vi håper historikere som har arbeidet med/ arbeider med tema i tilknytning til stemmerett, kvinners politiske innflytelse, Grunnlovens historie og begivenhetene i 1814 vil være interessert i å bidra til at *Historisk tidsskrift* kan formidle et bilde av forskningen ved 100- og 200- årsjubileene.

For redaksjonen
Ida Bull
Hovedredaktør

Adresse: historti d@hf.ntnu.no

Returadresse:

Den norske historiske forening (HIFO)
Institutt for historie og religionsvitenskap
Universitetet i Tromsø
9037 Tromsø